ISSN 0333-0362

Kr 50,00

Dobbeltnummer
NR. 4 1997 / 1 1998
39. ÅRGANG

SPRÅKLIG SAMLING

GITT UT AV

LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING

Litteraturprisen 1997 til Magnar Mikkelsen

Internasjonalisering – følger i det norske språksamfunnet

Språknormer og dialekter

Rettskrivingsendringer i bokmål og nynorsk?

SPRÅKLIG SAMLING

Ansvarlig redaktør: Arne Torp
E-post-adresse: arne.torp@inl.uio.no

Bladpengar: 110,– pr. år.

Adressa til laget og bladet:

Postboks 636 Sentrum, 0106 Oslo
Postgiro 0803 5163787
Heimeside: http://www.users.dircon.co.uk/~stryger/

Utgitt av:
LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING

Leiar: Pål Styrk Hansen
Tanumveien 89 e
1312 Slependen

Medlemspengar (inkluderer bladpengar):
Kr. 125,– pr. år;
for skoleelevar, studentar og pensjonistar:
Kr. 75,– pr. år.

Redaksjonelt

Så kommer om sider bladet vårt ut igjen, og denne gangen altså som dobbeltnummer – og fremdeles under det samme navnet. Begge de to sistnevnte forholda hadde redaktøren i og for seg gjerne ønska annerledes, men slik ble det altså ikke.

For å ta navnet først, så bestemte altså landsmøtet i *Landslaget for språklig samling* i november at laget fremdeles skal hete akkurat det, og at bladet skal hete *Språklig samling*. Hermed skulle vel alle påstander om at LSS er en gjeng rabulister være avsanna en gang for alle – vi holder oss til det gamle og velprøvde – i alle fall ei stund til.

Når vi denne gangen igjen serverer leserne et dobbeltnummer – for første gang sia nr. 3/4-1994 – så har det minst to grunner, og ingen av dem særlig hyggelige. Den ene er redaktørens seindrektighet – jeg har rett og slett ikke fått fingeren ut i tide, som det heter, og så må jeg lage et dobbeltnummer for å komme i rute igjen. Det må jeg bare beklage overfor leserne.

Den andre grunnen har imidlertid nettopp med leserne å gjøre, eller i det minste den delen av dem som skal betale for bladet. Økonomien er nemlig særdeles skral for tida, og det kommer i alle fall delvis av at altfor mange er altfor seine med betalinga. Det bør de som kjenner seg skyldige få retta på snarest, dersom de ønsker at bladet skal komme ut også i åra framover. Så er det sagt!

Men trass i at dobbeltnummer i prinsippet er en uting, som vi forhåpentligvis vil kunne unngå i framtida (særlig dersom alle betaler i rett tid!), så kan vi i alle fall by på et blad denne gangen som ikke bare er dobbeltnummer i navnet, men som faktisk også er dobbelt så tjukt som vanlig. Som dere snart vil oppdage, skyldes det først og fremst at den tidligere LSS-representanten for bokmål i Norsk språkråd, og mangeårig leder av Språkrådet, professor Geirr Wiggen, har latt oss få lov til å trykke et langt og vektig foredrag som ikke har vært offentliggjort tidligere. Somme vil kanskje finne det litt fryktinngytende på grunn av lengda, men de som tar seg tid til å studere det, vil snart merke det sterke engasjementet for norsk språk og kultur som gjennomsyrer framstillinga, kombinert med vidsyn og genuin respekt for andre folk og kulturer. Artikkelen anbefales spesielt for dem som måtte være skeptiske til f.eks. *Aksjonen for språklig miljøvern.*

Ellers i bladet har vi fått plass til LSS-formann Pål Styrk Hansens referat fra utdelinga av litteraturprisen, som denne gangen gikk til finnmarksforfatteren Magnar Mikkelsen. Dessuten har vi melding av to aktuelle bøker om språk, begge for øvrig skrevet av professorer ved Universitetet i Oslo. Den ene av disse (den i LSS-kretser ikke helt ukjente LSV) er også den som har laga oppsummeringa av de framlegga til rettskrivingsendringer fagnemndene i Norsk språkråd har gjort i det siste, noe han skal ha stor takk for. Disse framlegga skal for øvrig behandles på Språkrådets årsmøte 12.-13. februar. I neste nummer kan vi altså fortelle hvordan det gikk!

Dersom det er noen av leserne som synes at *Språklig samling* nå har for mye stoff som er produsert av professorer ved Universitetet i Oslo, så må jeg bare si meg helt enig – prosenten denne gangen nærmer seg hundre. Som redaktør vil jeg likevel ikke si at problemet er at at *professorene* skriver for mye, men at *andre* skriver for lite! Det er nemlig altfor lenge mellom hver gang redaksjonen får innlegg fra andre enn nettopp disse brave herrer. Fins det ingen andre som er interessert i språk, da?

Med disse orda og ei oppfordring til andre om å skrive til bladet, sender vi ut dette dobbeltnummeret i trygg forvissning om at her er stoff som både er lødig og som burde kunne engasjere den som er interessert i spørsmål som gjelder norsk kultur og språk.

Styret i LSS 1996-97

Sentralstyret
Pål Styrk Hansen, leder
Arne Torp, nestleder
Ivar Hundvin, sekretær
Eric Papazian, kasserer
Ruth Vatvedt Fjeld, styremedlem
Harald Støren, styremedlem
Ellen Skolseg, styremedlem
Thomas Hoel, varamedlem
André Stryger,varamedlem
Torun Berntsen, varamedlem

Landsstyret
Magne Aksnes
Gulbrand Alhaug
Rolf Theil Endresen
Arne Kjell Foldvik
Ernst Håkon Jahr
Svein Lie
Åshild Rykkja
Helge Sandøy
Knut Western
Jon Vidar

Varamedlemmer til landsstyret
Einar Flydal
Johs. Fosså
Anne-Ma Grønlie
Øyvind Gulliksen
Reidun Guldal
Eskil Hanssen
Thomas Refsdal
Thore A. Roksvold
Helge Omdal
Geirr Wiggen

Redaktør: Arne Torp
Revisor: Johs. Fosså
LSS sine medlemmer i Norsk språkråd:
Arne Torp (bokmål)
Lars S. Vikør (nynorsk)

Pål Styrk Hansen:

Litteraturprisen 1997 til Magnar Mikkelsen

Ved en høytidelighet i Cappelens lokaler i Oslo mandag 15. desember ble Finnmarks-forfatteren Magnar Mikkelsen tildelt Språklig samlings litteraturpris for 1997, 20.000 kroner. Til stede var forlagsredaktør Per Glad, journalister fra blant andre Aftenposten og Scanfoto og representanter fra sentralstyret og prisjuryen.

Det er innlysende at en mann som har kommi med ei bok som heter *Bru over trøbla vann* skal ha Språklig samlings litteraturpris. Det blir bare et tidsspørsmål, liksom, når han blir oppdaga av oss med den tittelen der. Boka kom ut i 1994 og er Mikkelsens siste bok på Cappelen, foreløpig. Og kanskje for alltid. For heretter vil han gi ut på eget forlag. Hvorfor? Jo, for da selger han bedre! Eller han har sjanse til å få solgt bøkene sine i det hele tatt.

Dette er et paradoks som Mikkelsen har utdypa i en artikkel som han har kalt "Det er ikke bare de ansatte som går fra Cappelen". Her hevder han at han aleine, "Bare fra trappa, og for tilfeldig veifarende, i ei bygd med bare 30 innbyggere" glatt vil klare å selge "10, 50 eller 100 ganger bedre enn hva konsernet Cappelen/Bonnier er i stand til å gjøre". Og hvordan skulle det være mulig? Jo, regnskapet er basert på klare fakta og reine tal: *Bru over trøbla vann* solgte etter forlagets egne oppgaver 8 – åtte – eksemplarer i 1995! Romanen *På vei til Navnløse Havn* fra 1992 gikk litt bedre: 10 eksemplarer i 1995. Da kjøper den mislykka forfatteren like godt hele restopplaget av forlaget – og begynner å selge bøker igjen!

Etter salgstala å dømme har vi altså funni fram til en dritdårlig forfatter å gi prisen til. Men heldigvis er det mulig å gå til bøkene sjøl, gå bak salgstala og studere forfatterens utgivelser ut fra andre kriterier, først og fremst det kriteriet som ligger til grunn for det vi driver med. Da finner vi en utrulig mangesidig forfatter som skriver et utprega radikalt bokmål, og som har gjort det i veldig mange år! Han debuterte i 1966 med romanen *Ved det siste fjell*. Etter den tid har han gitt ut ei rekke romaner, skuespill, novelle-, dikt- og essaysamlinger. Hans mest kjente verk er kanskje *Svart hav* fra 1974, en mørk visjon om ei nær framtid. Den blei spillefilm i 1980. Videre har han skrevet flere dokumentarbøker, aleine og sammen med andre. *Transit* heter ei av dem, og med den vant han Cappelens dokumentarbok-konkurranse i 1986. Denne svært engasjerende boka om ei spennende reise, krydra med motsetningsfylte bilder, pakka med autentiske tekster og forfatterens egne kommentarer, fant jeg på Høvik bibliotek – på et bord med utgående, men slett ikke utgåtte eller utleste bøker, og jeg sikra meg den for 5 kroner. Eksemplaret ser ikke ut til å ha vært *helt* utlånt heller!

Magnar Mikkelsen er født i 1938 i Laksefjord i Finnmark, der han også bor når han ikke farter verden rundt med samboer og skrivemaskin. I tillegg til å skrive bøker har mannen livnært seg av å være journalist. Han har vært ansatt i ulike aviser på Vestlandet og i Finnmark og har vært programsekretær ved NRKs distriktskontor i Vadsø. Dessuten har han i en kortere periode vært utgiver og redaktør av eget tidsskrift. Det het *Albatross* og kom ut i 1989-91. Og nå gir han altså ut bøker på eget forlag av samme navn. I 1997 utga han sammen med Kari Pålsrud boka *Kautokeino-dokumentene* – 177 arkivsaker om prosessene i 1851-1867 mot 48 flyttsamer fra Kautokeino.

Så var det prisutdelinga. Vi hadde som vanlig kontakta Cappelens Per Glad, som velvillig stilte med lokaler, blomster og tale fra forlaget. Vi hadde ringt til utposten Veidenes og orientert prisvinneren om tildelinga, han hadde sjølsagt blitt glad og kvitterte med å komme sørover for egen regning (det er ingen liten prestasjon når du må få bilskyss de første 12 mila, så småfly fra Lakselv til Tromsø for deretter å ta rutefly til Oslo – og helst være borte natta mellom lørdag og søndag, som de som flyr ofte for egen regning vil skjønne meninga med).

Cappelen deler resepsjon med andre forretningsforetak i en moderne forretningsgård litt øst for sentrum. VIP-rommet egner seg godt til seanser som denne – vi burde finne fram til flere Cappelen-forfattere. Vi hadde samarbeida med forlagets markedsavdeling om sjølve arrangementet (er det nok wienerbrød?) og satsa på at klokka 12 var skapelig lunsjtid for journalister. Og det var det: både Aftenposten og Scanfoto, som faktisk har vært våre mest trufaste gjester på prisutdelingene de siste åra, stilte opp, sammen med et par journalister som på frilansbasis dekka begivenheten for aviser i Nord-Norge. På grunn av sjukdomsforfall måtte lederen ta seremonimesterjobben aleine denne gangen, og jeg fikk delt ut blomster og godord fra juryen og en del fyndord om prisen, laget og saken, sammen med sjekken, fra sentralstyret.

Magnar Mikkelsen framholdt i takketalen sin at han var glad og overraska over prisen, han hadde trudd at hans tid

som vinner av noe som helst for lengst var forbi. For som han sa, han hadde brukt store deler av livet sitt på å konkurrere på feil marked på feil premisser; stilt overfor Dæhlie og Gro var han dømt til å tape. Han skyldte ikke på Cappelen spesielt, som han mener er offer for det samme systemet, og priste innkjøpsordninga for skjønnlitteratur som eneste årsak til at det i det hele tatt fantes noen norsk skjønnlitteratur i dag. Som medlem av forfatterforeningas nemnd leste han og vurderte en periode det som kom ut av norsk litteratur, og han mener at det hvert år kommer ut 10-15 bøker av stor litterær kvalitet som ikke når fram til publikum i det markedsføringssystemet vi har i dag.

Når det gjelder valg av former, er det noe Mikkelsen sier han har jobba bevisst med gjennom hele forfatterskapet. Oppvokst som han er i en læstadiansk tradisjon med tekster i et stivt og ubrukelig skriftspråk har han måttet lytte og prøve seg fram til et språk som han har kunnet uttrykke seg gjennom. Samtidig har han vært bevisst på at skrift har et klart element av norm og konvensjon, derfor har han brukt ordbok og grammatikk til å finne ut hva som er "lov", han har kort og godt orientert seg mot radikalt bokmål.

Bru over trøbla vann var ikke den første boka jeg leste av Magnar Mikkelsen, men den har på en måte vært den viktigste. Han kaller den sjøl i en artikkel for "... meg og mitt liv, med sine svakheter, menneskelige og kunstneriske – men også med sine sterke, levende og varige kvaliteter". Boka er komponert med kapitteloverskrifter fra a til å, iallfall til v, og er på en måte forfatterens dommedag over seg sjøl. Det er ikke minst her livsfilosofen Magnar Mikkelsen står fram:

Stort mer er det ikke å si om dette livet, det er ost, brød og vin, det er noen sardiner samt hav og lys. Dette er basis i et liv som menneske, det finnes en praksis som er enkel, sann og fundamental – og mangt er til som man kan greie seg uten.

Og her er han leikent poetisk:

For fylte seil

Sommarn 1973
Laila Stien vilt
for
elska

flir
foill
sittanes
på ei butikk
trapp i Masi

Skjørtet er rå
seil
mellom låran

Knærne i alle himmel
retninga

Og det er her han er politisk, sjøironisk, vittig og lyrisk – gjerne på en gang.

Av andre inspirerende tekster jeg har lest av Mikkelsen, vil jeg trekke fram prologen hans til åpninga av Sametinget i 1989, "Ved bredden av mulighetenes hav". Han er 87,5 % same, som han sier, men kan sjøl ikke samisk. Teksten ble derfor oversatt og parallellframført på samisk og norsk. Herfra kunne jeg plukke nesten annahver linje og holde den opp som en overskrift, som et kjernepunkt, ordspråk eller motto for forfatterens virke som skrivende menneske. Og jeg velger dette:

Så reis deg fra stolen
forlat disse trange rom
og all morken lære
søk ut i menneskets praksis.
Les skriften i ruglete hender
følg fiskeskøyte og plog.
(—-)
Følg forventningens blinkende bekker
ned befrielsens breie dal.
(—-)
Der framme øyner du kysten –
Svakt kruser vinden
ei sitrende flate.
Du stanser
og står der, står der – og her,
nå og alltid, mennesket
*ved bredden av muligheten*es hav.

Årets prisvinner er en kulturpersonlighet. Han viser et så mangesidig engasjement gjennom sine mer enn 30 år som skribent at karakteristikken av mannen og verket kunne fylt mange sider. Han har et globalt perspektiv på det lokale og solid lokal forankring når han røsker opp i vårt vante verdensbilde. Han utfordrer sjangerkonvensjonene i oss og tør erte på seg alt fra det litterære establishment i heimlandet til livstruende resepsjonsbikkjer på motorveihotell i Los Angeles. Alta-aksjonisten og småbrukeren er ikke mye forskjellig fra globetrotteren og filosofen.

Det er ikke noe opplagt valg å gå mot strømmen, det må vilje og språkbevissthet til. Magnar Mikkelsen har valgt ei form som gjør han til en opplagt vinner av Språklig samlings litteraturpris for 1997.

Geirr Wiggen:

Internasjonaliseringa i vår tid: Språklige og språksosiologiske følger i det norske språksamfunnet

Dette stykket blei holdt som foredrag ved *15e scandinavistendagen van het nederlandse taalgebied*, Universiteit Gent, 9.-11.03.1994. Det sirkulerte i kopier i Den norske Forfatterforening og i enkelte andre fora i 1994 og er blitt vist til flere steder seinere. Det har vært under utgiing i Belgia, men ettersom det ennå ikke er blitt tilgjengelig i trykt form, og det er uvisst om/når det blir det, trykkes det for en norsk leserkrets her (oppdatert med tilvisinger til saksforhold og studier som er kommet til etter våren 1994).

Den politiske og økonomiske internasjonaliseringa i vår tid har røtter tilbake til mellomkrigstida, men har skutt fart først i etterkrigstida. Språklig og språksosiologisk har det betydd et trykk på de nordiske språka fra anglo-amerikansk språk og språkbruk. Dette stykket dreier seg om følgene av og reaksjonene på det anglo-amerikanske språkbrukspresset i det norske språksamfunnet. Like viktig har den sosio-økonomiske internasjonaliseringa vært for utviklinga av den tradisjonelle språkstriden i Norge etter krigen og forholdet mellom aktørene i den (riksmålets, bokmålets, nynorskens og samnorskens stilling og forkjempere). Også det prøver dette stykket å få fram. Forfatteren mener dessuten det er en sammenheng mellom disse to temaområda som i og for seg er uavhengig av Norges (og andre lands og språksamfunns) forhold til Den europeiske unionen (EU), men som like fullt blir aktualisert av EU-forholdet.

Spørsmålet om hva den pågående politiske og økonomiske samhandlinga og integrasjonen over landegrensene gjør med våre nasjonale og regionale språk og språksamfunn, opptar for tida nordister, språksosiologer og språkpolitikere i hele Norden. På den språkpolitiske arenaen har temaet kommet helt forgrunnen først i løpet av de siste 3-4 åra, både i de enkelte nordiske landa og i nordiske språkpolitiske samarbeidsorgan, skjønt det har vært til stede mer sporadisk og beskjedent helt fra 1960-tallet av. I de vitenskapelige miljøa ved universitet og høgskoler er det ennå ikke gitt samme prioritet, verken som granskingsemne eller som diskusjonstema, enda den språkpolitiske tematiseringa har provosert fram en debatt om det både i og utafor kretsen av nordister som jeg er sikker på vil skyte fart i nærmeste framtid. Spørsmålet settes på dagsordenen stadig tydeligere nå, og universiteta og høgskolene er i høyeste grad berørt av internasjonaliseringsprosessens språklige følger på en måte og i et omfang som ikke kan unngå å skape et engasjert ordskifte så snart forholda blir videre kjent.

Det jeg har å legge fram i denne forbindelsen, skal i hovedsak avgrenses til det *norske* språksamfunnet, men med enkelte sideblikk til de andre nordiske språksamfunna og til andre språksamfunn utafor Norden. Det skal derimot ikke avgrenses til å gjelde bare det norske *språket* – dvs. normene og reglene for dets lydverk, grammatikk, ordtilfang og ordlaging, ortografi og idiomatikk – men omfatte sosialt og individuelt relevante språkfunksjoner i det norske *språksamfunnet*. Bakgrunnen min for å mene noe kvalifisert om saksfeltet er dels at jeg er en språksosiologisk orientert nordist med drøye tjue års erfaring som forsker og lærer ved norske høgskoler og universitet, dels at jeg har vært språkpolitisk aktiv som medlem av Norsk språkråd nesten like lenge, fra januar 1988 også som leder i dette rådet[1]. Det har satt meg i stand til å følge ganske godt med i hva som faktisk har skjedd og skjer reint språklig, språksosiologisk og språkpolitisk i landet mitt, men i vurderinga av hendingenes språklige og språksosiale karakter og rekkevidde i samtida og den nærmeste framtida er synsmåtene mine naturligvis like subjektive som enhver annens. Når vi betrakter verden, gjør vi det fra en posisjon som, bestemt av vår personlige karakter og sosiale historie, har en bestemt horisont og synsvidde, og som dermed setter oss i stand til å se noe klarere og annet mindre klart. Derfor er synsmåtene mine åpne for motlegg og eventuell revaluering.

I. Trykket fra anglo-amerikansk språk og språkbruk

Debatten i Norge om det norske språksamfunnet er utsatt for et utilbørlig fremmedspråklig press, har i stor grad kommet i gang som dels ei oppfølging, dels ei kritisk vurdering av et holdningsdannende tiltak som Norsk språkråd satte i gang i 1989-90, «Aksjonen for språklig miljø-

[1] Til januar 1996. Forfatteren har etter dette foredraget utgitt flere artikler med samme/nærskyldte tema (Wiggen 1994a-d, 1995a-e, 1996a-c, 1997a-c).

vern», seinere omdøpt til «Statusvern for norsk». Dette språkpolitiske tiltaket skal jeg komme nærmere inn på om litt. Her er poenget i første omgang å nevne at de relativt få kritiske røstene som har heva seg mot det, har gjort det som om språkrådstiltaket har sprunget ut av ei bekymring for sjølve det norske *språket*. Det er ikke tilfelle, og fokus for det jeg skal si videre, ligger heller ikke der. Likevel kan jeg alt her legge fram det jeg mener det er dekning for å si om *språk*-endringer i norsk som følge av dette aspektet ved internasjonaliseringsprosessen i vår tid. Det skal ikke bli altfor mye. Det viktigste i denne forbindelsen gjelder *bruken* av norsk respektive fremmede språk eller fremmedspråklig tilfang og de språksosiologiske forutsetningene for og virkningene av denne språkbruken. Det skal jeg konsentrere meg om om litt.

A. Språklige følger

Språklig internasjonalisering i Norge og Norden i andre halvdel av dette hundreåret betyr samvirke med og åpning for *engelsk* eller *anglo-amerikansk* språk og språkbruk. Før andre verdenskrig var det *tysk*, slik «vegen til verden» for skandinaver alt lenge hadde gått gjennom Tyskland og tysk språk, skjønt engelsk hadde vært obligatorisk som andre fremmedspråk i videregående skoleslag fra 1896 av og fikk plass som første fremmedspråk i læreplanen for den nye sjuårige folkeskolen i 1935. Det siste fikk ingen effekt før krigsutbruddet, og av åpenbare politiske grunner kom verdenskrigen til å redusere den tradisjonelt sterke stillinga for tysk i norsk skole og samfunn.

Likevel er det begrensa hva et fremmed språk kan etterlate seg av varige merker i sjølve språket i løpet av snaue 50 år. Før den andre verdenskrigen var det særlig gjennom sjøfarten at norsk kom til å låne inn ord og uttrykk fra engelsk, som *blankis* ('teppe'), *jeine* ('løpe') og *hurriup* ('skynd deg'), mer i noen geografiske og sosiale varieteter enn andre. Også i deler av handelsnæringa hadde engelsk nytt en viss prestisje fra tidlig 1800-tall. Etter krigen har kontakten med engelske språksamfunn og med engelsk språkbruk vært allmenn i hele Norden, og engelsk-amerikansk språkbruk er til stede i våre nordiske liv på en permanent og normkraftig måte.

Den språklige innflytelsen har først og fremst vist seg som *lån av ord og uttrykk*. Det er det i og for seg ikke noe galt i. Ikke noe levende språksamfunn kan isolere seg fra omverdenen; medlemmer av ulike språksamfunn låner språkstoff til og av hverandre. Slik har det støtt vært, og slik vil det støtt være. Mengda av ordlån fra engelsk, direkte eller indirekte, er ganske visst ikke tilnærmelsesvis av samme størrelse som det formidable innlånet av ord, uttrykk og tilmed orddanningselement fra tysk i eldre tid, ganske spesielt fra mellomnedertysk under Hansaveldet. Det er trulig heller ikke så overveldende stort i jamføring med omfanget av eldre lån fra gresk, latin, fransk og en del andre språk. I Norge er det især en engelsk-professor ved Universitetet i Oslo, Stig Johansson, som har arbeidd med engelsk-påvirkning på norsk i nyere tid, og han anslår[2] at andelen nyere direkte ordlån i normal sakprosa som ikke er fagspesifikk, neppe kommer opp i mer enn noen få promiller av det samla ordtilfanget. Det anslaget finner han støtte for i to studier av tilsvarende engelsk-innslag i svenske pressetekster (Chrystal 1988; Ljung 1988), som viser at bare 4,23 respektive 3,26 promille av ordtilfanget er slike anglisismer (Johansson 1992: 77). I et utvalg på ti nyere norske romaner og noveller har Anne Kristin Eriksen (1992) registrert bare 1,91 promille direkte ordlån fra engelsk, varierende fra 0,8 til 4,4 promille i hver av de ti tekstene.

Annerledes er det i tekster som dreier seg om spesielle saksfelt innafor den allmenne interessesfæren, som popmusikk, skjønnhetsindustrien (sminke, moteklær o.a.) og andre områder som har særlig affinitet til ungdommens kultur, sport, datateknologi og edb-bruk.[3] Visse sportsgreiner har beholdt den engelske terminologien de er blitt importert til Norge med (f.eks. golf og rytteridretter), mens fornorska ordbruk har slått mer igjennom i andre (f.eks. fotball). I et avgrensa utvalg av avistekster om popmusikk har Ingrid Ann Devenish (1990) kunnet registrere omfanget av direkte ordlån fra engelsk til 2,3%, og Inger Valberg (1990) har gjort tilsvarende funn i avisartikler om moter og skjønnhetsartikler (1,65%). I avisannonser har Grethe Grønlie (1990) kunnet registrere mer enn ei dobling av direkte ordlån fra engelsk fra 1969 til 1989[4]. I svenske datatidsskrift som vender seg til allmennheta, har Magnus Ljung (1988: 89) registrert 7-8 ganger så mange direktelånte anglisismer (1,93%) som i avisartikler og allmenne tidsskrift.

Også den fagspråklige virkeligheta er i økende grad og på stadig flere områder sterkt farga av fremmedspråklig, i økende grad engelskspråklig, terminologisk og annet ordtilfang; jeg skal komme tilbake spesielt til det.

Når det likevel er vanskelig å operere med meningsfulle kvantitative uttrykk for leksikalske anglisismer i nyere norsk, er det fordi de ikke alltid er like lette å påvise. Mest synlige er (1) de direkte innlåna av ord og uttrykk som har

---

[2] Samtale 16. februar 1994; jf. Johansson (1992). Anne Line Graedler, Universitetet i Oslo, er en annen som har arbeidd med anglisismer i norsk, dels i samband med ei anglisisme-ordbok, dels i samband med ei doktoravhandling som var under arbeid da dette foredraget blei holdt i 1994, og som gav henne dr.art.-graden to år seinere (Graedler 1995; Ljung, Venås & Graedler 1997).

[3] Om dette er det skrevet en del hovedfagsavhandlinger ved norske universitet, særlig ved institutta for engelsk og amerikansk.

[4] I denne tjueårsperioden har annonsevolumet økt kraftig. Økninga av direkte ordlån fra engelsk er korrigert for denne økte tekstmengden. Det totale antallet av anglisismer av dette slaget er med andre ord økt enda mer. Jf. Johansson (1992: 78).

ei form som, lydlig eller ortografisk, bryter med norsk fonologi respektive ortografi (f.eks. *image*, *off-side*), likens (2) komposita med ett eller flere engelske og ett eller flere norske sammensetningsledd (f.eks. *lagertruck*), dernest (3) annet direkte innlånt tilfang sjøl om det ikke bryter med norsk på den måten (f.eks. *sport, reporter, humbug*). Vanskeligere er det å registrere (4) oversettelseslån (f.eks. *froskemann*, *innsidehandel*) og (5) direkte lån av ord som har fått si form tilpassa etter norske regler og språknormer (f.eks. *haike, røff, teit*), og vanskeligst, mener jeg, (6) innlån av etymologisk ikke-engelske ord og uttrykk via engelsk; det gjelder framfor alt latinismer (f.eks. *allokere* og *relatere*, *reaktor og redundans*), som engelsk har mye mer av[5] og er åpnere for enn norsk og andre nordiske språk. Oversettelseslåna innebærer ikke sjelden betydningsutvidelser/-innskrenkninger/-forskyvninger i forhold til ordas semantikk i engelsk. Det er noe som ofte skjer når ord lånes mellom språk, og trenger ikke gjøre lånorda vanskeligere å registrere. Men når innflytelsen fra engelsk består i å endre (utvide) betydningsområdet til etablerte ord i norsk (f.eks. *human* intelligens (< *human intelligence*), *bløt* valuta (< *soft currency*); jf. Johansson 1988: 68), kan det være vanskelig å legge merke til. Det kan legges til at det blant de lett synlige engelskforma orda som forekommer i norske tekster, er en del som slett ikke hører hjemme i engelsk: Noen er såkalt «falske venner», dvs. ord som likner mye på engelske ord, men betyr noe helt annet på norsk enn på engelsk (f.eks. *trailer, smoking, snacks*). Andre er pseudolånord, dvs. ord som fullt og helt er laga i Norge med engelsk språkmateriale og etter engelsk struktur, men fullstendig uten hjemstavn eller motsvarighet i engelsk (f.eks. *grillparty, stressless, snacksy*). Se Johansson (1992: 72-73). Sammen med det fenomenet at engelske lånord kan gis andre syntaktiske funksjoner på norsk enn i engelsk (*loc.cit.*), viser slike forekomster at engelsk ikke bare lånes inn i norsk språkbruk, men at engelsk ordmateriale og ordlagingsmønster er blitt produktivt i norsk. – Dels fordi det faktisk ikke foreligger særlig mye av velfunderte talluttrykk for anglisismer i dagens norsk, og dels fordi det er forbundet med leksikografiske utfordringer og problem å tallfeste denne innflytelsen, er det nok klokt å ta bagatelliseringer like mye som overdrivelser av anglisismeomfanget med en klype salt og visse forbehold.

Innlån i norsk av engelske ord og uttrykk har ført til en del problem som har med *uttale* og *ortografi* å gjøre. Ortografisk fremmede skriftbilder har kunnet gjøre en del ord vanskelige å uttale for mange norske. Enten har slike ord fått norsk uttale etter de engelske skrivemåtene, som i / ny:lɔn / istedenfor eng. / nailən / for kunststoffet *nylon*, der den engelske uttaleforma noen år konkurrerte med den norske og gav de to uttalevariantene ulik sosial status, men nå ikke høres mer. Eller de har fått sin engelske uttaleform tilpassa norsk fonologi, som i / kɔbɔi / for *cowboy* og / rɔʃbif / for *roast beef*. Kino- og fjernsynsfilm og popmusikk har vært hovedformidlere av engelsk språkbruk til et norsk publikum i hele etterkrigstida, og det er tydelig at de unges bruk av engelske lån i norsk har et talespråklig utgangspunkt. De aller fleste rettskrivingsavvik i engelske lånord i norsk grunnskole reflekterer en gjengivelse av engelsk(-lik) uttale etter norske grafo-fonologiske regler, f.eks. i skrivemåter som *kæmping* (eng. *camping*) og *vokitoki* (eng. *walkie-talkie*); det gjelder også egennavn, som når *Beatles* blir skrevet *Bitels*. Har anglisismen skriftlig forelegg (også), tilpasses skrivemåten norsk grafemikk og grafotaks, ortografisk rett eller avvikende, som i skrivemåten *valki-talki* og *Wallt Dissny* (for *Walt Disney*; jf. Wiggen 1992). Noen av de mest ekspansive og påfallende anglisismene i dagens skrevne norsk har likevel ikke noe talespråklig korrelat. Det gjelder tendensen til å særskrive komposita (*jule pølse* og *bil deler* istedenfor *julepølse* og *bildeler*) og markere genitivsformer med apostrof (*Knut's hytte*). Begge tendensene er klare i alle nordiske språk.

Det gjelder generelt at skrevne engelske ord som bryter med norske staveregler, skaper uttalevansker, og at talte engelsk ord som bryter med norsk fonologi, skaper rettskrivingsvansker. Denne situasjonen berører en stor del av de engelske lånorda i norsk. I det språkrøktsarbeidet Norsk språkråd utfører, liksom Norsk språknemnd gjorde før (1952-72), har det vært tradisjon for å vente med å tillempe lånordas skrivemåter etter norsk ortografi til en hadde sett om lånordet forblei i bruk. Først om og når en måtte slå fast at fremmedordet var kommet for å bli, har det fått ei norsk skriftform. I det siste er det arbeidsprinsippet blitt mer problematisk for så vidt som flere norske er blitt mer kyndige i både talt og skrevet engelsk, og det gjør det lettere for lånordet å feste seg i skriftspråklig praksis med den innlånte forma. Derfor er Norsk språkråd for tida i ferd med å bestemme en raskere prosedyre for å tillempe lånord til norsk ortografi og morfologi før det er for seint, likens for å foreslå og eventuelt nyskape norske ord til erstatning for dem som trenger seg på fra engelsk-amerikansk språkbruk.

Fremdeles er det nemlig slik at den påtakelig bedre engelskkompetansen i det norske folket, mer jo yngre voksne det gjelder, ikke er fullt så god som den kan synes. Den leksikalske og idiomatiske kompetansen er ofte mer mangelfull enn en rimelig god uttaleperformans kan tyde på.

Heller ikke i *grammatikken* har de siste femti åras innflytelse fra engelsk på norsk satt svært mange eller djupe spor, enda noen fins. De vanligste anglisismene på dette nivået er morfologiske og gjelder substantivbøyinga. Engelske flertallsformer er innlånt som entallsformer, slik

[5] Opptil 80% av engelske ord anslås å ha et latinsk opphav (Montgomery 1993: 50).

at det engelske flertallsmorfemet blir behandla som del av ordstammen, både i eldre lån som *en kjeks* (< eng.pl. *cakes*) – *kjeksen* og i helt nye lån som *en pins* (< eng.pl. *pins*) – *pinsen* (d.e. et jakke-/luemerke som festes med ei nål). Mer subtile grammatiske lån fra engelsk har vi på diatese-området når norske verb blir brukt i aktiv form for å uttrykke passiv funksjon. I engelsk er det tradisjon for *the doors close* så vel som *the doors are (being)/will be closed*, mens forma *dørene lukker* istedenfor *dørene lukkes*, som en i dag hører på t-banen og leser på dørskilt, er en innovasjon i norsk. Stig Johansson (1992: 69) gir eksempel på engelskmønstra leddfølge, setningsinnledende adverbialbruk og ubestemt pronomenbruk som bryter med norsk syntaktisk normtradisjon. De morfologiske anglisismene oppdages og registreres forholdsvis greitt bl.a. fordi de berører det språknivået som reguleres av Norsk språkråd i dets standardiseringsarbeid, mens syntaktiske og semantiske forskyvninger ikke gjør det. Også anglisismer i norsk grammatikk mangler det systematiske undersøkelser av, så verken arten eller omfanget av dem kan anslås særlig nøyaktig. Det gjelder også engelskpåvirka *idiomatiske* nydanninger, som når de tradisjonelle hilsningsformularene *god dag*, *god kveld* o.l. på få år er i ferd med å bli erstatta av *Ha en god dag/ kveld* osv. etter det engelske mønsteret *Have a nice day/ evening*.

Av ca. 6000 anglisismer i den norske databanken over nyord (ord som har kommet inn i norsk etter 1945), som registreres kontinuerlig ved Avdeling for leksikografi ved Universitetet i Oslo, er det likevel foretatt ei stikkprøve på bokstavene A, M og T når det gjelder anglisismenes typefordeling (Johansson 1988: 81). Bare 11,5% er ord som er tilpassa norsk struktur, 51% er direkte, ikke-tilpassa ordlån, ytterligere 26% er hybrid-sammensetninger og 5% oversettelseslån. Hele 93,5% av anglisismene er dermed ordlån. Resten er syntaktiske lån (1%), semantiske utvidelser av norske ord etter engelsk mønster (0,5%) og annet (5%).

-Påvirkninga fra engelsk i norsk har altså ført til en del innovasjoner i det norske språket og til noen uttale-, rettskrivings- og forståelsesproblem for en del mennesker i Norge. Trykket fra anglo-amerikansk språkbruk har i det store og hele vært økende fram til nå, og sjøl om det vil vise seg å være situasjonen frametter også, kan det fort endre seg på enkelte sektorer, f.eks. i den markedsømfintlige næringslivsannonseringa, der vi allerede kan notere ei viss dreiing tilbake til norsk språkbruk, tilmed til dialektformer og nynorsk (med assosiasjoner til det hjemlige og trygge?), særlig i turist- og servicenæringsannonser. Den anglo-amerikanske språkbruken skal naturligvis tas på alvor, men gir neppe grunn til at vi bør bekymre oss for *det norske språket*. Det vil leve videre med slike endringer som ethvert levende språk går igjennom. Det er ikke engang sikkert at etterkommerne våre vil skjønne den norsken vi bruker nå. Så mye kan språket vårt endre seg, og heller ikke det bekymrer meg. De fleste med norsk som morsmål i dag ville ikke ha skjønt den norsken våre forferdre og -mødre brukte på 1300-tallet; og de som levde i Norge på 800-tallet, ville ikke ha skjønt noe av det deres forfedre og -mødre på 500-tallet sa til hverandre heller. Det er i orden. Det er den språklige kulturens gang. Når Norsk språkråd i det siste har mant norskspråklige kvinner og menn til «språklig miljøvern/statusvern» med brodd mot unødvendig engelskinnblanding i dagens norske språkbruk, er det framfor alt den kulturelle identiteten og sjølbevisstheta til den enkelte i samtidas og den nære framtidas Norge det har hatt i tankene. Det er altså *ikke språket sjøl, men det språket og språkbruken gjør med oss her og nå*, som særlig fortjener vår oppmerksomhet i denne sammenhengen.

B. Språksosiologiske følger

I det følgende skal jeg oppholde meg ved spørsmål som har med språkholdninger, språkadministrative og -rettslige forhold og språklig domenetap å gjøre. Det er tre språksosiologiske områder som er sentrale i den aktuelle internasjonaliseringssituasjonen, og de henger sammen på viktige måter.

i. Følelsesliv og kulturell identitet

Morsmålet vårt, den by- eller bygdedialekten vi alle er vokst opp med, knytter oss til et bestemt sted og til bestemte mennesker og miljø. Det gir oss ei forankring, både geografisk og sosialt, en kulturell heimplass. Det er «hjertespråket» for de fleste av oss, det vi blir rørt av å høre når vi er heimefra, slik vi blir rørt av å høre en hvilken som helst varietet av det språket morsmålet vårt er en del av, når vi er utenlands. Det er språket vi tyr til i ekstreme situasjoner, når vi er veldig avkrefta, veldig redde, veldig sinte eller veldig glade. Det er det «innerste» språket vårt, det som er nærmest sinnet, følelsene og kroppen vår. Det er det språket som lager og bærer drømmene våre.

Det er når den kommersialiserte engelsk-amerikanskens klisjéer invaderer følelseslivet vårt, når den fremmede språktonen i navn, ord og uttrykk koloniserer drømmene og blir stoffet de veves av, at det er grunn til å reagere. Det er *kvaliteten* av de engelsk-amerikanske språklåna, ikke nødvendigvis mengden av dem, som teller. I den norske hverdagen er det ikke minst i den språkbruken som knytter seg til lengsler, følelser og drømmer, vi lengst har funnet konsentrasjonen av det anglo-amerikanske språkinntaket. Det er navn på og reklame for de varene vi ønsker oss, og det er de tusen ord og uttrykk som har med kjærlighet og hat å gjøre, slik de i det meste av dette hundreåret, men særlig etter 1945, er blitt gjentatt og gjentatt i de medieformene som de fleste av oss som lever i Norge i dag, har vokst opp med og blir fascinert av:

popmusikken og filmen[6]. De anglo-amerikanske orda og uttrykka, ja, sjølve den anglo-amerikanske språk-*tonen* (jf. Bjørkvold 1989: 272-3), er knytt til de aller sterkeste drømmebildene våre. Det unge mennesket fra by- eller bygde-Norge som fra før tenåra av er storforbruker av anglo-amerikansk språkbruk gjennom popmusikken det lytter til i timevis hver dag, filmene det ser på kino og på video, også dem flere timer pr. dag, gjennom maten det spiser med vennene og venninnene, gatene og butikkene det går i, og klærne det er opptatt av, leser om, ser på og gjerne vil ha – hva slags kulturell identitet utvikler det mennesket? Hvor føler det at det hører til? Hvor er det menneskets lojalitet? Hvem holder det med når det oppstår konflikter? Hvilken verden, hvilken samfunnstype finner det sine verdier i? Hvorfor krever Coca-Cola-konsernet at all reklame for Coca Cola skal være på engelsk knytt til bilder fra amerikansk virkelighet og drømmeverden? Hvorfor får Norsk språkråd svar fra flere forretningsdrivende som sier at de mer enn gjerne ville ha brukt norske navn på butikkene og varene sine, men at de ikke får lov til å bruke andre navn enn de amerikanske, fordi de tilhører en internasjonal forretningskjede? Hvorfor gir tilmed norske sjokoladefabrikanter produkta sine engelske navn og lanserer dem for et norsk publikum gjennom reklamefilmer der all tale er engelsk?

Det dreier seg om noe som jeg med et ord som er gått en del av moten i seinere år, vil kalle *kulturimperialisme*.[7] Alle de klisjéprega og unødvendige innslaga av anglo-amerikansk språkstoff i norsk språkbruk i vår tid henger sammen med den dominerende økonomiske og eventuelt militære stillinga de anglo-amerikanske statene, framfor alt USA, har på jorda. Når disse makthavernes språkkultur invaderer følelsene og drømmene våre, og former vår sosiale, kulturelle og til en viss grad også geografiske tilhørighetsoppfatning, knyttes det lojalitetsband til makthaverne sjøl. Vi kjenner etter hvert at det er der, hos dem, vi hører til med en stadig større og mer djupfølt del av oss. Dette har naturligvis ikke noe med fornuft[8] å gjøre. Tvert imot. Det er følelsene og det underbevisste som rår på denne arenaen. Vi *veit* så å si ikke hva vi gjør, eller rettere: hva følelsene og det underbevisste gjør med oss. En 20-åring fra Østerdalen i Norge lot meg for få år sia vite at det føles mye sterkere, mye mer intimt, å si *I love you* enn *Jeg elsker deg*.[9] Da har denne utviklinga kommet temmelig langt. Så lenge bruken av anglo-amerikanske ord og uttrykk oppleves av ungdomsgenerasjonen som noe som er dens, i motsetning og opposisjon til voksensamfunnets språkbruk og språkholdninger, kan denne fremmedspråksbruken fungere som en markør av individuell løsrivelse og et middel til å forme egen identitet. Men så enkelt er det ikke lenger, for nå har både foreldre- og snart besteforeldregenerasjonen også blitt forma av og knytt til den samme anglo-amerikanske språkverdenen. Ja, bruken av engelsk i norsk dagligliv etablerer seg nå som sterkest nettopp i slike deler av de voksnes livssfærer og samfunnsdeler som de unge i regelen opponerer sterkest mot. Kanskje de unge snart vil måtte ty til den tradisjonelle nasjonale språkkulturen for å finne et språklig uttrykk for sin voksenopposisjon, slik de alt lenge har tydd til sine lokale ikke-standardiserte dialekter i samfunn som har stilt strenge krav til nasjonalspråklig normrettheit?

Norsk språkråds holdningskampanje mot «anglonorsken» har ikke brodd mot fremmede språk reint allment. Det flerkulturelle og flerspråklige samfunnet eier en rikdom det gjelder å ta vare på. Vi *skal* lytte til hverandre og berike hverandre, også språkkulturelt ved å låne ord og uttrykk til og fra hverandre. Men i den kulturelle utveks-

---

[6] De aller fleste filmer (over 80%) som blir vist på norske kinoer og i fjernsynet, er engelskspråklige, i hovedsak amerikanske. I økende grad omsettes heller ikke titlene til norsk. Jf. Lystad (1994: 12, 22). I norsk fjernsyn er også stadig flere program engelskspråklige, i overkant av 50% i de kommersielle kanalene, ca. 15% i det statsregulerte NRK (Sjåheim 1994: 16-19). Bare filmer for yngre barn får erstatta originalstemmene med norsk tale. All annen utenlandsk film vises i originalversjon med norsk underteksting.

[7] «Innen europeisk minoritetspolitikk og språksosiologi er det tradisjon for å karakterisere situasjoner der et språk «invaderer» et annet med forholdsvis dramatiske ord som *mental kolonisering, fremmedgjøring, stigmatisering, kulpabilisering*, m.m., kort sagt det meste man kan tenke seg som ikke akkurat virker fremmende på den kreativitet, selvtillit og konkurransedyktighet som vi og de fleste andre samfunn ønsker å leve av. I tillegg fins det et fenomen som kalles *modell-makt*, og som på underlige måter følger språket: Sammen med språket godtar du en tankemodell og visse verdistandpunkter, dvs. et sett premisser, og dermed er du et godt stykke på vei mot konklusjonen. [...] Alwin Toffler (1990) peker på at USAs viktigste ressurs slett ikke er produksjonskapasitet eller teknisk og militær ferdighet, men *språket* som konkurransefortrinn. [...] Dette betyr konkurransefortrinn gjennom forståelse, prestisje og modell-identifikasjon, også når det ikke er saklig grunnlag for det» (Flydal 1993: 28-29).

[8] Det kan derimot sies å være *rasjonelt* (jf. lat. *ratio* = 'fornuft') i moderne forstand, dvs. at det er egna til å tjene et bestemt akseptert formål, f.eks. å berede et større, ensarta og dermed mer forutsigelig og kontrollerbart marked for masseproduserte varer og tjenester. Dette er imidlertid et snevrere rasjonalitetsbegrep enn det som har gjeldt i vår kultursfære tidligere, da en måtte «søke å vise at formålet selv var rasjonelt, dvs. ikke støte an mot høyere formål eller målsetninger, normer eller verdiprioriteringer» (Næss 1980: 119). Det siste er opplagt diskutabelt i dette tilfellet.

[9] «Rundt de engelske ordene oppstår det en aura av assosiasjoner og verdier som får oss til å oppfatte like platte norske ord som plattere enn de engelske - slik vi oppfatter «Jeg elsker deg, jenta mi!» som plattere enn «I love you, baby!»» (Flydal 1993: 27).

linga må vi være noenlunde likeverdige medspillere og oppfatte hverandre som likeverdige. Det innebærer at vi også må være bevisst vår egen språkkultur. For den som ikke ser verdien i sin egen kulturarv, vil ha vansker med å verdsette og tolerere det den andre har. Respekt for andre forutsetter sjølrespekt. Respekterer vi ikke oss sjøl og vårt eget, blir vi lett enten håndfalne eller arrogante overfor det fremmede. Norsk språkråd ser den unødvendige anglo-amerikanske språkbruken i Norge i dag nettopp som uttrykk for dels snobberi, dels en kulturell slaveholdning. Grunnen er at det anglo-amerikanske språksamfunnet står i ei særstilling i Norge og Norden: Anglo-amerikansk språkbruk *dominerer* oss på en måte som ingen andre språksamfunn gjør i dag, og det i dens mest kommersialiserte utgave. Det dominerer alle andre språksamfunn på samme måten. I det stykket har det norske språksamfunnet felles interesse med de andre språksamfunna, blant annet dem som innvandrerne til Norge representerer, i å motstå denne dominansen og opprettholde respekten for og ferdighetene i morsmålet.

Noen har prøvd å kople Norsk språkråds holdningskampanje for bruk av norsk i Norge, til sjåvinisme og tilmed rasisme (jf. Wiggen 1990, 1991). Språkrådet har imidlertid vært påpasselig med å markere en klar front mot alt som har kunnet framstille «aksjonen for språklig miljø-/statusvern» som uttrykk for en nasjonal-sjåvinistisk politikk.[10] Det har konsekvent talt innvandrerkulturenes sak i denne sammenhengen, blant annet ved å sette innvandrernes språkretter på dagsordenen som hovedemne under sitt årsmøte i 1990 og ved å fremme krav til myndighetene om lov-/reglementsendringer til fordel for innvandrernes språkkultur (jf. Norsk språkråd 1990a). Språkrådets holdningskampanje er *ikke* et tiltak som skal gå utover de språklige minoritetskulturene i Norge, verken det gamle samiske eller de mange nye som innvandrerne har brakt med seg. Den er heller ikke et tiltak mot språklån i sin alminnelighet. Og den har iallfall ikke brodd mot fremmedspråkslære. Kampanjen dreier seg om at norskspråklige må kvitte seg med den språklig-kulturelle mindreverdighetsfølelsen som ligger under den forførende og unødvendige bruken av (ord og uttrykk fra) det anglo-amerikanske «herrespråket», og lære seg til å bruke og utvikle det norske morsmålet *når de er mellom norske*. I all kommunikasjon med verden utafor er det sjølsagt viktig at så mange som mulig kan så mange fremmedspråk som mulig så godt som mulig.

[10] Språkrådets kampanje har fått en overveldende tilslutning i folket og raus økonomisk og politisk støtte fra både borgerlige og sosialdemokratiske regjeringer (jf Venås 1991). Ikke alle som likevel ser den økte engelskbruken i det norske samfunnet som et gode, karakteriserer språkrådskampanjen negativt. Stig Johansson (1992: 82) mener således at «The challenge is to preserve the native language as well [...] through strengthening of the national culture and identity».

På en måte kan Norsk språkråds kampanje for språklig miljø-/statusvern ses som en parallell til målrørslas og folkemålsorganisasjonenes kamp for å skape rom for dialektbruk og dialektbrukere overfor en dominerende riksspråkskultur: Det er et tiltak for å vekke det vesle språksamfunnet til kulturell sjølbevissthet, trygghet og stolthet, for å kaste av slaveholdninga og husmannsånda. Det er derimot ikke tale om noen nasjonal «være seg sjøl nok»-holdning. Også i *europeisk* sammenheng lar kampanjen mot «anglonorsk» seg forsvare. For – som den nye og tankevekkende Europa-debatten har fått så klart fram[11] – Europa er et kulturlandskap mer enn et geografisk rom, og det som preger det europeiske, er dets variasjon og mangfold i levemåter og ytringsformer. Det ville være til skade for hele den europeiske identiteten om den internasjonale kommersialismens overflatiske engelsk-bruk skulle relegere den rike språklig-kulturelle variasjonen i Europa til kjøkkenkrokene og musea. Vi norske må være oss bevisste vårt særpreg, som språkkulturen er en kjerne i, og arbeide for å opprettholde den også som et bidrag til den europeiske felleskulturen.

Motstanden mot den unødvendige bruken av anglo-amerikansk språkgods i det norske språksamfunnet må ses som et forsvar for norsk og europeisk kulturbevissthet og identitet. Motstanden er ikke særnorsk. På få år er fenomenet blitt all-nordisk og et hovedtema på de nordiske språkmøtene[12] i 1991 og 1992; språkrøktere i alle nordiske språksamfunn bekymrer seg alvorlig for sine språksamfunns framtid, også representantene for de nasjonale riksspråksvariantene. Jf. *Språk i Norden 1992* og *1993*, som gjengir foredraga ved disse møtene. Også utafor Norden kan en registrere tilsvarende motstandstendenser, lokalt og regionalt, men også nasjonalt, som når Frankrike grunnlovsfesta fransk som rikets språk i 1992, enda fransk er et verdensspråk og et hovedspråk i EU, og landet i 1993 var villig til å velte GATT-forhandlingene dersom USA opprettholdt sitt krav om å få tilgang til de europeiske landas distribusjons- og støtteordninger for sine spillefilmer på linje med de ulike landas nasjonale filmproduksjon. Tidligere har det tydeligvis ikke vært følt noe behov for en tilsvarende rettslig beskyttelse av riksspråket der i landet.[13] Likevel er motstanden først og

[11] Se for eksempel ei rekke bidrag i tidsskriftet *Samtiden* 97: 4 og 98: 4.

[12] Språknemndene/-råda i de nordiske språksamfunna (det danske, finske (i Finland og i Sverige), færøyske, grønlandske, islandske, norske, samiske og svenske (i Finland og i Sverige) har i over 40 år møttes årlig til samråding om språkpolitiske saker.

[13] I 1975 kom det rett nok ei lov som fastslo at fransk (med få unntak) skulle brukes i vitenskapelige, teknologiske og kommersielle sammenhenger, men den lova er blitt oversett ganske mye. Nå føler den franske regjeringa presset fra engelsk så sterkt at den nylig (i uke 8, 1994) har fremma et lovforslag som direkte forbyr fremmed språkbruk og krever fransk brukt i all

fremst noe som merkes i de språksamfunna som har relativt få medlemmer, som alle de nordiske, og regionalt og lokalt i de større språksamfunnsområda. Jf. Randen (1994: 79f.). Det har gjort inntrykk at dansk er under trykk sjøl som offisielt nasjonalspråk og med støtte i en betydelig oversettertjeneste i EU, så mye at den danske statsministeren måtte «stramme opp» embetsmennene sine i 1992 for å få dem til å bruke dansk mål og kreve dansk brukt av andre i samhandling med Danmark. Trass i at Allan Karker, medlem av Dansk Sprognævn og formann for Nordisk språksekretariat, mener at dansk språk blir brukt godt og har trygt vern i EU-sammenheng (Karker 1993), og EU-kommisjonens språkkonferanse i København høsten 1993 framholdt subsidiaritetsprinsippet som politisk basis for det enkelte medlemslands arbeid med og fremme av nasjonalspråket, er det andre representative medlemmer av Dansk Sprognævn som ikke trur at de erklærte positive holdningene til språklig mangfold er uttrykk for holdningene i EU som helhet, heller ikke at språkteknologien skal kunne beskytte eller redde de små språk i den europeiske unionen, slik EU-kommisjonens André Danzin har stilt i utsikt[14]. Jf. Dansk Sprognævn (1993: 38-39). De naturaliserte danske språksosiologene Hartmut Haberland og Carol Henriksen, opphavelig fra Tyskland og USA, rapporterer da også at

> «die meisten Dänen erleben den Sog der Vereinheitlichung (oft als Nivellierung und Gleichmacherei empfunden) vor allem international. Auch in der EG zeigt sich der kulturelle *backlash* als Reaktion auf diese Tendenzen vor allem als sprachlicher. Trotz aller kulturellen Eigenheiten ist es doch besonders die dänische Sprache, die die Einzigartigkeit Dänemarks in einer immer mehr vereinheitlichten europäischen Kultur garantiert. Ein zusätzlicher Aspekt ist, dass sich diese Furcht vor dem Verlust der eigenen Identität mit der vor einer Dominanz des grossen Nachbarn im Süden, Deutschland, verbindet» (Haberland & Henriksen 1991: 89; jf. Haberland 1993).

Om det danske språksamfunnet kjenner trykket fra tysk, og andre mindre språksamfunn i Europa kjenner tilsvarende trykk fra større språksamfunn i sin nærhet, for eksempel det franske og det spanske, er det like fullt engelsk språkbruk og anglo-amerikanske språkkultur som dominerer i hele Norden og i det meste av EU-området, og som uro og motstand knytter seg til i særlig grad. Språksosiologisk er det ikke vanskelig å tolke den språklig-kulturelle uroa og motstanden det er tale om her. Under AILA-konferansen i Brussel i 1984 formulerte den kjente indiske språksosiologen Debi Prasama Pattanayak det slik:

> «Language movements and identity assertion of minority and minor language speakers can be taken as a barometer of growing centralisation and growing intolerance of the different» (Pattanayak 1984: 1841).

ii. Språkadministrative og språkrettslige forhold

Det er uten tvil sentralisering, standardisering og ensretting som er hovedtendensen i følgene av internasjonaliseringa, også språkkulturelt og språkpolitisk. Økonomisk og administrativt er det kostnadsbesparende å slippe å omsette skrevne tekster, enten det gjelder internasjonale konvensjoner, avtaletekster og rettsakter i det offentlige, kontrakter og standarder i det private næringslivet eller bruksanvisninger og handbøker for privatpersoner. Arbeidsgivere i offentlige og private virksomheter som opererer internasjonalt i stor grad, kan også finne det formålstjenlig å instituere et fremmedspråk som daglig arbeidsspråk, også muntlig, for de tilsatte. Men kostnadsbesparende og formålstjenlig *for hvem*? Det synspunktet at det er billigere og mer effektivt å administrere, offentlig eller privat, ved hjelp av ett språk enn med flere, kjenner vi norske godt fra vår nyere språkhistorie, der det har vært et argument for samnorsk og bruk av samformer fra mellomkrigstida av. Vi har også kjennskap til at andre offisielle EU-språk enn de mest utbredte, d.e. engelsk, fransk og tysk, dernest spansk og italiensk, blir oppfatta i deler av EU-administrasjonen som «sand i maskineriet»: «English spoken, on parle français, man spricht deutsch, – og dansk tåles», rapporterer Carol Henriksen, som i flere år har studert vilkåra og følgene for dansk i EU (Venås 1993a: 27). På alle de områda jeg nettopp har nevnt, er norsk blitt satt til side i Norge i seinere år som følge av internasjonal konkurranse og internasjonalt samarbeid, og fremmedspråket som norsk har måttet vike for, har i regelen vært engelsk, men òg fransk, de to mest dominerende språka i dagens EU. Jeg skal gi eksempel på det.

Når en i Norge tidligere skulle formulere nye *lover el-*

---

handelsvirksomhet i Frankrike, også i annonser. Det gjelder fagterminologisk så vel som allmennspråklig så sant det fins franske termer og uttrykksmåter som dekker de fremmedspråklige. Lovforslaget hjemler videre at kongresser og konferanser ikke skal kunne arrangeres i Frankrike uten at fransk er ett av de offisielle språka, og at all audio-viduell kringkasting og annen massekommunikasjon må skje på fransk (unntatt i utenlandske filmer som er underteksta på fransk). Lova skal handheves ved at politiet og bestemte andre statsinstanser gis myndighet til å ta seg inn på området til enhver næringsvirksomhet og fjerne tekster som bryter disse lovreglene, og lovforslaget gir høve til bøtelegging og fengsling av enhver som prøver å hindre disse myndighetspersonene i å utføre sin myndighet. Lovforslaget retter seg uttrykkelig mot engelsk språkbruk. Se James (1994).

[14] Professor André Danzin er formann for en ekspertgruppe under EU-kommisjonen som har skullet utforme en språkpolitikk for EU med henblikk på automatisk språkbehandling. Han talte på vegne av den under kommisjonens språkkonferanse i København i november 1993. Hovedpoenget hans er at det i EU utøves sterkt press på å innføre et «redusert språk» som er rensa for enhver tvetydighet, at flerspråkligheta i EU er avhengig av at denne prosessen blir gjennomført for alle språka i EU, og at alternativet er at de mest «utvikla» språka trenger de andre til side (Danzin 1992, 1993).

ler andre rettsforskrifter som følge av internasjonale avtaler og konvensjoner landet hadde inngått eller forplikta seg på i bi- eller multilaterale sammenhenger, blei det gjort på en måte som var i tråd med norsk lovspråkskikk. Lovtekster er tradisjonelt konservative og har lenger enn de fleste tekstarter i Norge opprettholdt et kansellistisk preg. I de siste par tiåra har imidlertid ikke bare Norge, men også de nordiske nabolanda, arbeidd målretta og godt for å omformulere eksisterende og forme nye lover og rettsforskrifter slik at de er blitt likere allmenn språkbruk og dermed mer forståelige for de menneskene de gjelder. Etter at Norge gikk inn i forhandlinger om EØS-medlemsskap og EU-medlemsskap på nytt for ikke så mange år sia, er imidlertid mengda av rettsakter blitt så dramatisk mye større, at både de omsatte utgavene av dem er blitt påvirka reint språklig, og en del av dem slett ikke er blitt omsatt til norsk før Stortinget har skullet ta stilling til dem.

Det siste var tilfellet da EØS-avtalen skulle behandles i Stortinget. Den omfatta på det tidspunktet rettsakter i et omfang av om lag 60.000 A4-ark (= ca. 30.000 sider i EF-Tidende); det meste blei omsatt til éi av de norske målformene (bokmål), ikke noe til den andre (nynorsk), og resten blei forelagt Stortinget på dansk. I dag er om lag 100.000 A4-sider omsatt, fortsatt bare til bokmål. Jf. Norsk språkråd (1992: 53; 1993a: 48; 1993b) og Randen (1994: 71).

Det første viser seg især på det tekstlingvistiske og syntaktiske planet. I begge tilfeller er det mønsteret fra fransk lovformstradisjon som blir kopiert, og det bryter kraftig med norsk og nordisk skikk: Dels inneholder den ei innleiing (preambel) som kan være ganske lang, der reglene grunngis, dels hindres oversetteren i å tilpasse lovteksten til norsk/nordisk skikk og bindes i stedet til å gjengi den franske grunnteksten punktum for punktum fordi lovhenvisninger etter fransk tradisjon er til «punktum», ikke til §§. Grunnen er kravet til interreferensialitet på tvers av språkgrensene. Antallet punktum i lovteksten må altså være det samme i omsatte versjoner som i den franske versjonen, og det som står mellom hvert punktum, må være det samme. Danske oversettere i EU har direkte ordre om å oversette så ordrett fra forelegget som overhodet mulig (Hagemann 1993: 34), og annerledes vil det ikke være for de andre nordiske landa som alt er medlemmer av EØS og nå har søkt medlemsskap i EU. Det innebærer blant annet at det franske språkets overveiende nominale stil og syntaks, som blant annet fører til betydelige attributive sperringer og tunge setningsforfelt, dessuten uvanlig og til dels gal preposisjonsbruk[15], bringer kansellispråkets mest utprega trekk tilbake i norsk/nordisk retts- og lovspråk og gjør rettsforskriftene vanskeligere tilgjengelige igjen for andre enn juridisk ekspertise. I EU-landa og slik EU-kommisjonen ser det, er det visstnok ikke noe oppsiktsvekkende: Da jeg tok opp dette problemet under EF-kommisjonens språkpolitiske konferanse i København i november 1993, forsøkte en dansk kommisjonsrepresentant å latterliggjøre den nordiske retts- og lovspråkspolitikken som går ut på å gjøre lovtekster og andre rettsforskrifter så allment tilgjengelig som mulig reint språklig, – det ville være meningsløst å kreve lovspråket lagt på et «boulevard-avisnivå», sa han – og en engelsk kollega av han supplerte med å si at ikke engang alle jurister kunne ventes å forstå lovtekstene; det måtte eksperter til. I EU er således *juristlingvister* blitt en forholdsvis ny og viktig profesjonsgruppe; i Norge fins den knapt, så vidt jeg veit. Fra norsk og nordisk synsvinkel vil jeg hevde at den rettsspråklige følgen av den politiske internasjonale integrasjonen som pågår i samtida, uten tvil er mer enn oppsiktsvekkende. Generalsekretæren i Danmarks delegasjon til Nordisk Råd uttrykker det slik:

> «Den udvikling af sproget i retsforskrifter, vi har været igennem i de nordiske lande, er efter min opfattelse væsentlig for myndighedernes troværdighed over for befolkningerne. Derfor er det et voldsomt tilbageskridt, om sproget i denne genre skal presses mange år tilbage i forståelighed for menigmand på grund af en misforstået loyalitet over for den oprindelige konventionstekst» (Hagemann *loc.cit.*).

Det hører heime i denne sammenhengen at mange internasjonale konvensjoner og avtaler slett ikke er omsatt til norsk, og at norsk Høyesterett har instituert en praksis med å bruke fremmede språk og ikke norsk når det blir sitert fra internasjonale konvensjoner i dommer. Det er ifølge Justisdepartementet fordi versjonen på originalspråket står juridisk over ei uoffisiell norsk omsetting. Etter initiativ fra en norsk advokat har Norsk språkråd bedt om at denne praksisen endres slik at en fremmedspråklig tekst som er juridisk bindende alltid bør følges av ei norsk omsetting i parentes (Norsk språkråd 1994a, pkt. 21). Foreløpig er det ikke noe som tyder på at Høyesteretts praksis på dette punktet blir endra i tråd med Språkrådets ønske.

Bruken av og påvirkninga fra fremmedspråk i juridisk sammenheng svekker ikke bare allmenn forståelighet av de lover og regler som samfunnslivet og den enkelte skal leve og virke etter. Det har alt vist seg at den truer rettssikkerheta for norske borgere og bedrifter. Det har vært rettstvister med utenlandske operatørselskap på oljesokkelen i Nordsjøen der selskapet har nekta å framskaffe de nødvendige avtaler og kontrakter på norsk, og det har vært for dyrt og tidskrevende for den norske parten, særlig når den er en alminnelig arbeidstaker (privatperson), å få omsatt de fremmedspråklige dokumenta (Norsk språkråd 1990b, pkt. 17; 1991, pkt. 18).

[15] I sin omtale av boka til Allan Karker (1993) om dansk i EU viser Kjell Venås til flere studier som belegger både dette og annet (Venås 1993b), bl.a. et notat av lederen for de norske EU-oversetterne, Jan Hoel, om åssen norsken påvirkes av språkbruken i EU-dokumenta.

Ikke alle internasjonale avtaler fører imidlertid til bastant fremmedspråksbruk i de nordiske språksamfunna. Joint Aviation Authority (JAA) har utforma nye luftfartsforskrifter for 18 europeiske land. Island har i 1994 tenkt å innføre disse forskriftene i original engelsk språkform uten omsetting til islandsk. Norge har også begynt å ta i bruk dette nye regelverket; der er de generelt orienterte JAA-forskriftene omsatt til norsk, mens hjelpematerialet ikke er eller blir det. Den norske luftfartsinspeksjonen grunngir denne situasjonen med at det er juridiske årsaker til at slike forskrifter blir omsatt: For å kunne handheve ei forskrift i Norge må den finnes på norsk. Aner vi en inkonsekvens i norsk rettsstell, en motsetning mellom dette prisverdige juridiske prinsippet og den fremmedspråklige praksisen jeg ellers har vist til? Eller er det rett og slett det at akkurat dette regelverket er del av en mer generell luftfartsavtale med EU som Norge har gjennom EØS-avtalen, og som innebærer omsettingsplikt, mens Island ikke har noen slik EU-avtale? Jf. Norsk språkråd (1994b).

Fremmedspråklige *kontrakter og standarder* er kommet til å spille en stadig viktigere rolle for norsk næringsliv, ikke minst i samband med EØS-avtalen og forberedelser til EU-medlemsskap. EU er som kjent i stor grad en markedsmotivert politisk institusjon. Språkbruken i kontraktsjus er generelt spissfindig og krever nøyaktig forståelse og utforming. Engelsk, fransk o.a. kontraktsspråkbruk krever desto mer ekspertise for en som har norsk som morsmål. Å skulle utarbeide anbud, konkurrere om kontrakter og utføre ordre på et fremmed språk, vil lett kunne virke konkurransevridende til ulempe for norske foretak og i alle fall komme til å koste norsk industri og næringsliv for øvrig store summer. Det kom fram alt i 1983, da Norsk språkråd arrangerte en konferanse om språkproblem i oljeindustrien (Venås 1993a: 25). Det gjelder mer jo mindre bedriftene er, og de aller fleste bedriftene i fastlands-Norge er små eller mellomstore. For dem innebærer også de nye europeiske standardene et problem så lenge de foreligger bare på engelsk etter at de er godkjente som norske standarder. Og det gjør de i betydelig grad. Norske myndigheter (d.e. regjeringa v/ Næringsdepartementet og Statsministerens kontor) har ikke gjort noe for å få fram de nødvendige praktiske og økonomiske midlene som trengs for å få dem omsatt til norsk, og de ser ut til å akseptere den situasjonen. De berørte delene av næringslivet ser derimot med uro på den. Jf. Norsk språkråd (1990b, pkt. 18; 1991, pkt.19) og Venås (1993a: 26f.).

Den bruken av fremmede språk som tvinger seg fram under slike forhold, virker ikke bare på næringslivet, men griper rett inn i dagliglivet til enkeltindivid. Vi opplever at varer og tjenester knyttes utelukkende til fremmedspråksbruk, i all hovedsak engelsk. En fisker i Nord-Norge installerte navigasjonsutstyr i båten sin der all språkbruk viste seg å være på engelsk, tilmed språket i den maskininstallerte brukerrettleiinga. Mannen kunne ikke engelsk. Jf. Venås (1993a: 28f.) og Norges Fiskarlag (1994). Det er fortsatt mange norske kvinner og menn som ikke kan det, og mange flere som bare kan det dårlig og overflatisk, også slike som i yrkessammenheng eller privat må bruke språkbasert høyteknologisk utstyr som ikke foreligger i norsk versjon. At stadig flere varer selges med fremmedspråklig bruksrettleiing uten norsk omsetting, må ha andre enn økonomiske og teknologiske grunner, for det fins også eksempel på at tilsvarende varer, også høyteknologiske, kan produseres og selges i norskspråklig versjon uten større økonomiske kostnader eller tekniske problem, f.eks. Tandberg Telecoms nye bildetelefoner (videofoner). Jf. Simonsen (1993d) og Norsk språkråd (1994c).

iii. Språklig domenetap

Omgrepa domene og domenetap er kjente i internasjonal språksosiologi (Fishman 1971: 249f.; Hudson 1980: 80; Venås 1993). Et språk lir domenetap når det ikke blir brukt eller kan brukes i bestemte sosiale sammenhenger. Det høres unektelig dramatisk ut å stille spørsmål om norsk risikerer å li domenetap som følge av den politiske og økonomiske internasjonaliseringa som finner sted nå. Men spørsmålet er alt stilt (Venås 1993), og jeg synes det er på sin plass i denne sammenhengen å peke på noen domener i det norske språksamfunnet der norsk språk har fått sin plass radikalt utfordra i hovedsak av engelsk. Da tenker jeg ikke først og fremst på de områda jeg har nevnt til å begynne med her, der innslag av engelsk, hovedsakelig i form av lånord i en aller annen variant, er vanligere enn i den allmenne bruken av norsk mellom folk flest: i popmusikken, mote-/skjønnhetsnæringa, salgsannonser o.a. Det er på mye «tyngre» samfunnsområder at engelsken ikke bare er til stede som mer eller mindre merkbare innslag i en språkbruk som ellers er norsk, men til dels har overtatt helt eller søkes innarbeidd i stedet for norsk. Det er tilfelle i deler av norsk næringsliv og kunnskapsproduksjon som har den aller største prestisje og dermed den potensielle normkrafta overfor andre deler av samfunnet ellers som knytter seg til dem. Jeg skal konkretisere tre områder:

Det første er *det politiske området*. All hjemlig politisk virksomhet foregår på norsk. Norske utenrikspolitikere har dessuten alltid måttet kunne kommunisere på fremmede språk, i nyere tid først og fremst på engelsk. Dersom Norge også skulle bli medlem av EU, skal imidlertid folkevalgte også representere Norge i EU-parlamentet og i andre offisielle og uoffisielle politiske sammenhenger utafor Norge, også om andre politiske saker enn dem norsk utenrikspolitikk har gjeldt. Det er ikke realistisk at fremmedspråkskompetansen i det norske folket – ikke en gang i engelsk, som mange norske kan klare seg ganske

brukbart med som turister og som verter i hverdagslaget – vil bli så allment høg og god at den duger til å forstå og bære fram vanskelige og viktige saker. Det vil, som nå, være ferdigheter som er forbeholdt de få (Randen 1994: 45f.). For den alminnelige norske politiker innebærer det redusert politisk innflytelse ikke å kunne bruke morsmålet sitt og måtte forhandle på et fremmedspråk. Den erfaringa har norske stortingspolitikere alt gjort (Randen 1994: 43), liksom våre danske naboer. Språksosiologen og EU-språkforskeren Carol Henriksen, som jeg alt har vist til i andre sammenhenger, finner det «betænkeligt, set fra en demokratisk synsvinkel, at beherskelse af fremmedsprog på et relativt højt niveau bliver et krav man skal opfylde for at kunde blive valgt som dansk politiker» (Venås 1993: 27). Det syns jeg hun har rett i. Men vil ikke norsk få samme offisielle status og bruksrett som dansk og de andre nasjonalspråka i de nåværende medlemsland i EU? Jo, EU har vedtatt å godta finsk, norsk og svensk som nye offisielle språk i tillegg til de nåværende ni i det øyeblikk Finland, Norge, Sverige og Østerrike eventuelt trer inn i unionen (EU 1993, pkt. 9). Dagens ni offisielle språk innebærer imidlertid at det tolkes og oversettes mellom 72 språkpar. Minst 40% av administrasjonsbudsjettet i EU går med til omsettings- og tolketjeneste (Simonsen 1993a; 1993c: 6). Med tre nye offisielle språk i EU blir det etter dagens ordning 132 ulike språkpar å omsette til og fra, d.e. nesten dobbelt så mange som i dag. I det øyeblikk EU får nye medlemsstater, er det derfor grunn til å tru at noen få av nasjonalspråka i EU (især engelsk og fransk, dernest tysk og muligens spansk) vil styrke sin reelle status som forhandlings- og allment bruksspråk også i offisielle sammenhenger på bekostning av de mindre utbredte nasjonalspråka – for ikke å snakke om de over 50 minoritetsspråka i dagens EU som er morsmål til hver sjette EU-borger, og som vil bli flere ved en eventuell utvidelse av EU, men som ikke har noen offisiell bruksstatus eller offentlig støtte å snakke om (jf. Simonsen 1993b). Allerede nå er det slik at noen få EU-språk dominerer i alle viktige samtaler og forhandlinger i korridorene og over måltidene utenom de offisielle møtene, framfor alt engelsk. At norsk ved et eventuelt EU-medlemsskap for Norge vil få offisiell status, er for så vidt viktig nok, men likevel av begrensa betydning, kanskje mer begrensa enn tilfellet er for de mindre utbredte offisielle EU-språka i dag. Derfor er Carol Henriksens uttalelse forsatt gyldig.

Et annet aspekt er at «norsk» som offisielt EU-språk vil bety *bokmål*. *Nynorsk* risikerer derfor virkelig å lide et domenetap, ikke bare i politiske dokument og sammenhenger, men som bruksspråk i all slags språklig rettleiing og merking i samband med salg av varer og tjenester (jf. Norsk språkråd 1993a: 50).[16] Rett nok legger den norske regjeringa offisielt til grunn at norsk EU-medlemsskap ikke skal røre ved den norske språkpolitikken som i over 100 år har jamstilt bokmål og nynorsk i Norge (Norsk språkråd 1993a: 50; Stenbäck 1993: 7; Kulturdepartementet 1994: 48f.). Men på spørsmål om hvilket av de norske måla som skulle være offisielt EU-språk, har Norges utenriksminister, den gang handelsminister, Bjørn Tore Godal, svart «ett av dem» (Venås 1993b). Det er få i Norge eller Norden som venter at det vil bli nynorsk (jf. Venås 1992; Randen 1994: 37f.).[17]

Det andre området der domenetap kan tenkes, er *de ekspansive delene av næringslivet*. Det skjer neppe der fremmedspråk bare blir brukt i kommunikasjon utad med

---

16 I slike sammenhenger har Norsk språkråd også krevd samisk brukt (ved sida av de norske varietetene bokmål og nynorsk). Samisk har fra 1990 hatt status som offisielt språk, jamstilt med bokmål og nynorsk, i seks kommuner i Troms og Finnmark der samisk bosetting er særlig stor. Hva EU-tilnærminga betyr for samisk språk og språkbruk i Norge, er et kapittel for seg som faller utafor temaet for denne framstillinga. Se Wiggen (1995d). Fra 1960-tallet av har det samiske språksamfunnet vunnet ei stadig sterkere stilling i Norge. Representanter for minoritetsspråk kan imidlertid etter dagens regler fremme sine interesser direkte overfor EU-kommisjonen, dersom de ikke når fram overfor de respektive nasjonale myndighetene, som er primære samhandlingspartnere for dem. Det samiske språksamfunnet står mindre sterkt og har vunnet færre innrømmelser i Finland, Sverige og Russland.

17 «Generaldirektør Brackeniers i omsetjingstenesta til EF-kommisjonen gjer det òg klart at Noreg må velja målform, ingen statar har fått to. Dermed står nynorsken som jamstelt offisielt og juridisk bindande språk i fare» (Fretland 1993). Under skandinavistkonferansen i Gent 9.-11.03.1994 fikk jeg vite at det 08.03.1994 var klargjort at nynorsk vil bli brukt fra EUs side i skriftlige svar på henvendelser som er skrevet til EU-organ på nynorsk, men at bare bokmål vil bli brukt i alle norskspråklige dokument som utgår fra EU. Fra EUs side har det vært avgjørende at aksept for *generell* bruk av to offisielle språk overfor Norge vil åpne for krav fra andre medlemsland om offisiell status for flere av deres nasjonalspråk også, og det ville bli aldeles uhandterlig. En paneldiskusjon etter konferansen 11.03.1994 gjorde det imidlertid klart at EUs representanter ikke var klar over at bokmål og nynorsk kunne ses som ulike skriftlige uttrykk for ett og samme språk, *norsk*. De var heller ikke klar over at alle norske borgere med examen artium eller tilsvarende er blitt opplært og prøvd i begge målformene, slik at EU dermed burde kunne stille krav om at norske tilsatte i språkavdelingene skal beherske begge målformer, slik tilfellet allerede er for statsstillinger i Norge. I prinsippet burde det derfor være mulig for Norge å forhandle fram en avtale om bruk av nynorsk og bokmål i EUs organ som omfatter den 25%-regelen vi alt praktiserer i Norge, dvs. at ingen av målformene skal brukes mindre enn i 25% av de norskspråklige dokumenta. Politisk synes det likevel å være umulig å få EU til å forplikte seg juridisk til et visst allment minsteomfang av nynorskbruk (jf. Wiggen 1994a).

Det foreligger imidlertid ei *erklæring* fra norsk side som vil bli inkludert i Norges forhandlingsavtale med EU («Final Act») om at bokmål og nynorsk må gis likeverdig status: «The Kingdom of Norway declares that, in the written use of Norwegian

ikke-norskspråklige, slik tilfellet er i mange næringer. Tvert om er det til bekymring at for få norske kan fremmede språk godt nok i utadretta næringsvirksomhet; kontrakter glipper av den grunn (Wiig & Steenbuch 1993). Det er når norske blir pålagt å snakke engelsk seg imellom på arbeidsplasser i Norge, at situasjonen blir alvorlig. Da oljeindustrien i Norge blei bygd opp på 1960- og 1970-tallet, var arbeidsspråket i store deler engelsk, både talt og skrevet. Engelskspråklige arbeids- og sikkerhetsinstrukser og forskrifter av ulikt slag satte imidlertid tryggheta i fare for arbeiderne (Flydal 1983; Venås 1984)[18], og det kom nye reglement som krevde norsk språk brukt i oljeindustrien. Det største norske konsernet, Statoil, har nå i mer enn ti år dessuten brukt mye penger og mange folk til å skape en norsk oljeterminologi. Derfor er det et tankekors at nettopp Statoil, sjølve lokomotivet i norsk økonomi, nylig har gått over til å bruke bare engelsk i alle sine lederfora, både skriftlig og muntlig, slik tilfellet er også i andre store bedrifter i Norge (f.eks. industrikonsernet Elkem og stadig større deler av Norsk Hydro; jf. Dahl 1993).

Det tredje området gjelder *forsking, vitenskap og høgere utdanning*. Der foregår det for tida en kraftig bevegelse bort fra bruk av norsk- eller nordiskspråklig faglitteratur til hovedsakelig engelskspråklige tekster: Mens det samla studenttallet i Norge økte med 50% fra 1988 til 1993, var den nominelle økninga i salget av norske lærebøker bare 17%, og på noen fagfelt er engelskspråklig faglitteratur nærmest enerådende (f.eks. 80% i medisinerstudiet, 95% i psykologistudiet; jf. Kallevik 1993; Plyhn 1994). Samtidig går stadig flere studieenheter ved landets høgskoler og universitet over til å bruke og kreve engelsk i undervisninga, eksamensoppgaver og studentsvar, liksom i de akademiske gradene de leder fram til (se f.eks. Skjæveland 1993 og Asheim 1994). Denne utviklinga er blitt påskynda og applaudert av kirke-, undervisnings- og forskningsminister Gudmund Hernes: Under en konferanse i Oslo 30. mars 1993 om norsk og fremmedspråklig faglitteratur for høgere utdanning, sa han endeframt at «det norsk språk taper, vinner norsk forskning» ved ei slik utvikling, og han ønska at flere norske lærebok- og fagbokforfattere tok til å skrive på engelsk for å kunne konkurrere internasjonalt på fagbokmarkedet.[19] Et offentlig utvalg (Bernt-utvalget) la i 1993 fram et forslag til ny lov om universitet og høgskoler, der det enstemmig foreslo at «Undervisningsspråket er til vanlig norsk» (KUF 1993: 120, §2.8). I det reviderte framlegget til universitets- og høgskolelov som Kirke-, undervisnings- og forskningsdepartementet deretter har lagt fram på grunnlag av Bernt-utvalgets innstilling, har departementet uten å grunngi det strøket dette punktet om bruk av norsk som undervisningsspråk (KUF 1994: 18-19, §2.1-6).

Norsk språkråd er grunnleggende uenig i en slik politikk (Wiggen 1993a; Norsk språkråd 1994d[20]) og undersøker for tida mer nøyaktig hvor utbredt engelsk er blitt som undervisningsspråk ved høgskoler og universitet i 1993[21].

---

as an official language of the institutions of the Communities, equal status must be given to Bokmål and Nynorsk, on the understanding that documents of general application, correspondence and general information material shall be drafted in either one or the other version of the Norwegian language» (Conf-N 39/94, s. 5, pkt. b: «Treatment of the Norwegian language»; SN15294/94). Et brev 21.03. 1994 fra lederen av EUs forhandlingsdelegasjon om utvidelse av EU, Steffen Smidt, til Norges EU-ambassadør, Eivinn Berg (EU 1994), viser til denne erklæringa som «the declaration by the Kingdom of Norway to be included in the Final Act, stating the equal status *in Norway* of Bokmål and Nynorsk» (mi uth.). Det er viktig å være klar over at jamstilling internt i Norge ikke er det samme som jamstilling i EU; den norske mållova gjelder ikke for EU-organ. Ei arbeidsgruppe under Kulturdepartementet nedsatt i mars 1993 for å kartlegge den rettslige stillinga for språk i EØS og EU har derfor anbefalt at spørsmålet om reell jamstilling for bokmål og nynorsk burde avklares under EU-forhandlingene, ja, den hevder beint fram at «Spørsmålet blir tatt opp *og løst* under medlemsskapsforhandlingene» (mi uth.; Kulturdepartementet 1994: 42, 49). Innrømmelsen av jamstilling fra EUs side innebærer imidlertid etter brevet fra generalsekretær Smidt til ambassadør Berg at Smidt skal *henstille* til EU-kommisjonens generalsekretær om se til at det rekrutteres norske oversettere som behersker både bokmål og nynorsk, at Smidt har *merka seg* Norges ønske om alternering mellom bokmål og nynorsk i EU-dokument, og at dette spørsmålet ellers må tas opp mellom norske myndigheter og relevante EU-organ i framtidige drøftinger om administrative følger av et eventuelt medlemsskap i EU for Norge. Det er altså ikke avgjort fra EUs side at bokmål og nynorsk får jamstilt status og blir brukt skiftevis, og dersom likestilling viser seg å bli akseptert av EU, kommer det likevel til å bli opp til norske myndigheter å se til at begge målformene blir brukt til og fra EU-organ. Noen praktisering av den norske 25%-regelen eller tilsvarende er det ikke tale om.

18 Det var dessuten «underrapportering av skader den gang det måtte rapporteres på engelsk, fordi norske sikkerhetsoffiserer på plattformene ikke kunne nok engelsk til at de var i stand til å formulere seg særlig godt skriftlig» (Flydal 1993: 26-27).

19 Til gjengjeld skulle norskopplæringa styrkes i grunnskolen, la statsråd Hernes til. Som en ironisk kommentar til det siste innebærer EØS-avtalen, som tok til å gjelde for Norge få måneder etter, at kontrollen med kunnskaps- og ferdighetsnivået til utenlandske lærere i norsk skole er blitt svekka: Generelt kreves det av ikke-norske lærere som søker stilling i den norske skolen, at de normalt må ta tilleggseksamener i norsk språk og litteratur, geografi og historie, samfunnskunnskap og det norske skolesystemet, og språkferdighetene deres i norsk må tilsvare dem som kreves etter et kvartårsstudium i norsk ved en norsk lærerutdanningsinstitusjon. Etter at Norge blei knytta til EU gjennom EØS-avtalen, har lærere fra EU-landa likevel adgang til lærerstillinger i norsk skole uten slike obligatoriske tilleggseksamener. For dem er det tilstrekkelig at de nødvendige språk- og kunnskapskrava blir prøvd gjennom ordinære søkerintervju. Se Rossland (1993); jf. Wiggen (1996a:51).

Fordi vi her er inne på et område som i særlig grad berører oss som arbeider med språklige vitenskaper, skal jeg kommentere det noe grundigere. En del av det jeg har å si, har imidlertid gyldighet også for de to første områda jeg har nevnt som åpne for norskspråklig domenetap.

I et lite språksamfunn på bare drøye 4 millioner mennesker er fremmedspråklig faglitteratur uunngåelig og i en viss forstand ønskelig. Men det er politiske grunner til at det fremmede språket den i all overveiende grad er på, er *engelsk*. Det er godt grunnlag for å si at høgere utdanning og forsking i Norge etter midten av dette hundreåret har utvikla en altfor ensidig anglo-amerikansk slagside. Norsk språkråd mener at kultur- og utdanningspolitisk ansvarlige myndigheter burde *bekymre seg* for det. Om lag 50% av all vitenskapelig litteratur i verden skrives på engelsk (Ventola 1993). Det er sjølsagt en veldig stor andel, når en tenker på at det fins 5-6000 ulike språk på denne kloden. Likevel blir det altså skrevet om lag like mye og like verdifull faglitteratur på andre språk som på engelsk, også innafor den vitenskaplige og allmenne kulturhistoriske tradisjonen vi befinner oss i. Jeg tenker først og fremst på *tysk*, dernest på *romanske* språk. Ferdighetene i disse fremmedspråka har gått tilbake i Norge, både kvantitativt og kvalitativt, i løpet av de siste 20-30 åra. Det merkes ikke bare i det eksportretta næringslivet. Mange norske forskere og undervisere på høgskole- og universitetsnivå leser ikke annen fremmedspråklig faglitteratur enn den som er på engelsk. Det avskjærer viktige tilganger for betydelige deler av norsk fagutvikling.

Om den engelskspråklige faglitteraturen, inkludert den mest avansert vitenskapelige, er det dessuten et par forhold vi bør merke oss særlig godt:

Det ene er at den delen av den som er skrevet av innfødte engelsk-brukere, i stor grad er *etnosentrisk* i sitt innhold. Svært få engelskspråklige kan fremmede språk godt nok til å følge med i fremmedspråklig faglitteratur, og fagbøker og -artikler våre engelskspråklige kolleger skriver, bygger på og viser til annen engelskspråklig faglitteratur i all overveiende grad. Det er påfallende, og det er blitt påtalt mange ganger av ikke-engelskspråklige i de internasjonale fagmiljøa. Det innsnevrer deres orientering og gyldighet, ikke bare i humaniora og sosialvitenskapene, men også i naturvitenskapene, medisin og teknologiske fag.

Disse siste fagområda leder oss i særlig grad til det andre forholdet ved den engelsk-språklige faglitteraturen som jeg mener det er verdt å merke seg. På de områda skriver nemlig ikke-engelskspråklige sin faglitteratur på engelsk i større grad enn på andre fagområder, enda ikke-engelskspråklige skriver på engelsk i økende omfang på de fleste fagfelt. Men så skulle vel de engelskspråkliges etnosentrisitet være motvirka av den tendensen? Bare til en viss grad, dessverre, og med et annet problem å takle. Det er *et språklig problem*: Det viser seg nemlig at den engelsken som produseres av ikke-engelskspråklige fagfolk, er så prega av skrivernes morsmål, i regelen i subtile syntaktiske og idiomatiske forhold som unndrar seg skrivernes oppmerksomhet, at den fører til meningsforstyrrelser og misforståelser hos innfødte brukere av engelsk. Det typiske i denne kommunikasjonssituasjonen er dermed at de ikke-engelskspråklige skriverne er såre fornøyde med sine produkt, også språklig, og mener de behersker engelsk godt – de kan tilmed bruke det som arbeidsspråk i sine respektive lands fagmiljø – mens anglo-amerikansk innfødte er av en ganske annen oppfatning og finner slike engelsk-språklige fagtekster tunge og stundom vanskelige å tilegne seg. Jf. Ventola (1992, 1993). Hva slags kommunikasjonsproblem og misforståelser som oppstår der både skriver og leser av denne engelsken er ikke-engelskspråklige, og er prega på forskjellig vis av ulike morsmål når de skriver og leser engelsk, veit vi for lite om ennå. Men det demrer for oss, og slike kommunikasjonsforhold studeres i dag innafor en hurtigvoksende del av internasjonal anvendt språkvitenskap som går under navnet «scientific English».

Fremmedspråklig faglitteratur og egenpraksis på høgskole-/universitetsnivå i Norge er altså i all hovedsak engelskspråklig, og den er altfor ofte problematisk både i sitt innhold og i si språklige form. Likevel virker den gjennom sitt omfang og sin status styrende på forsking og høgere undervisning og studier i Norge.

Norsk faglitteratur har også tidligere vært prega av fremmede språk så lenge de fremmede språka har vært dem vi har lært faga igjennom. Lenge har det likevel vært et viktig generelt poeng å gjøre fagkunnskapen tilgjengelig på norsk for flest mulig, til dels fordi fagformidling og norsk fagspråksutvikling har vært oppfatta som del av nasjonsbygginga i Norge. Nå har det skjedd ei holdningsendring til fremmedspråksbruken.

I dag skrives og snakkes det stadig mer på engelsk i akademiske og vitenskapelige sammenhenger i Norge og Norden, også i helt norsk-/nordiskspråklige kontekster, ja, tilmed der nordister drøfter emner i nordisk språkvitenskap. I det siste tilfellet burde vi holde på våre nordiske språk.[22] Det vi ellers burde gjøre, var å uttrykke oss både på norsk og på engelsk, tysk, fransk, spansk, nederlandsk osv. *I utrengsmål* forlater vi norsk som fagspråk og vitenskapelig samtalemedium til fordel for engelsk. Én årsak er meriterings-spøkelset: Det er kamp om vi-

---

[20] Da Stortinget seinere vedtok den nye, någjeldende universitetslova, følgte det Språkrådets syn og opprettholdt Bernt-utvalgets §2,8.

[21] Undersøkinga er seinere publisert i Norsk språkråd (1994e).

[22] I en diskusjon om framtidig organisering av konferansene i Norden om nordisk og allmenn språkvitenskap skriver påfallende nok alle de danske, norske og svenske bidragsyterne, så

tenskapelige posisjoner, og i fag etter fag ser vi i seinere år at det eksplisitt gis «poeng» for å ha publisert på fremmede språk; stillingssøkere rangeres framfor andre fordi de har publisert mer på engelsk. Og hvem skriver boka eller artikkelen to ganger, en gang på norsk og en gang på engelsk, når det ikke er det som teller i stillings- og avansementskappløpet?

Men så er det også en annen grunn til at flere skriver mer på engelsk: Snobberi og manglende kulturell sjølsikkerhet. Det virker så mye gjevere å se navnet sitt over en engelskspråklig artikkel eller bok. Vitenskapsmenn og -kvinner bærer sannelig på de samme menneskelige dårskaper som andre (pluss noen til). Engelsk er i ferd med å bli vår nye latin. Vi flotter oss med den; vi later som om vi kan den, ja, trur det ofte tilmed. Det er til skade for norsk fagspråk, for det allmenne norske språket og for både den fagspesifikke utdanninga av studentene våre og den generelle faglige kunnskapsformidlinga i samfunnet som helhet. La oss se et øyeblikk på fagspråkets rolle og betydning først.

Noen fagspråk er virkelige særspråk, annerledes enn det allmennmenneskelige. Det gjelder f.eks. deler av logikkens, matematikkens og kybernetikkens fagspråk, skjønt langt fra hele. Ikke minst har realfagas bærere i det siste vært opptatt av hvor viktig allmennspråket er for dem (se f.eks. Horsfjord 1986; Ringnes 1993). Og de aller fleste fagområder, vitenskapelige som andre, utvikler og formidler innsiktene sine ved hjelp av det allmenne språket ispedd fagspesifikke *termer*. I mange fag har disse termene tradisjon for å være internasjonale, i regelen greske- eller latinbaserte. Men i alle fag er mange termer utvikla av allmennspråklige ord og ordlagingselement. Det er termer som har grepet det nye og ukjente ved hjelp av det språklig kjente. De er funnet dekkende for omgrepa og de særfaglige innsiktene og presiseringene de gjelder, gjennom de grunnbetydningene (denotasjonene) og de assosiasjonene (konnotasjonene) det allmenne språket gir dem. For studenten er de derfor også så mye lettere å tilegne seg både formelt og i sine innhold enn de fremmedspråklige. For ingen av oss kan noe annet språk så godt som vårt morsmål.

Det gjelder i den andre enden av terminologibruken også, hos den som mynter termene: Vi tenker ikke først, for så å *uttrykke* tanken, bare, gjennom språket, og gjerne det språket som formidler tanken videst. Nei, språket er primært. Det *skaper* like mye som det formidler tanken, og nye innsikter springer ofte ut av språkformenes assosiasjonsrikdom og bildeskapende kraft.[23] Derfor tenker vi alltid skarpest, både mest éntydig og mest mangetydig, alt etter behov, ved hjelp av det primære språket vårt, morsmålet. Vegen til både å utvikle og tilegne seg virkelig presis og kreativ faglig innsikt og dannelse er både lettere og sterkere gjennom morsmålet enn gjennom et hvilket som helst fremmedspråk. For et språks konnotasjoner, dets assosiative potensiale og kraft, er det i et fremmed språk som er aller vanskeligst å tilegne seg, virkelig kjenne og forstå, og dermed å formidle. At en fremmedspråklig fundert fagterminologi heller ikke kan leve i lengda uten å knytte seg til samfunnets allmennspråk, ser vi tydelig i at mange av de gamle gresk-latinske termene etter hvert har seget inn i allmennorsken, gjerne med betydningsforskyvninger eller -endringer. Poenget er at også et avansert vitenskapelig faglig virke i regelen har et allmennspråklig fundament og tjener på ikke å fjerne seg mer enn nødvendig fra det. Men også det allmenne samfunnet tjener på det: Hvor mye vanskeligere er det ikke for den som møysommelig har tilegna seg sin faglige innsikt gjennom et fremmed språk – jeg sier ikke at det er umulig! – å gjøre greie for mange av disse innsiktene for studenter og lekfolk.

Vi er så få som har norsk som morsmål. Om ikke vi norske bruker det og utvikler det på alle områder, gjør ingen andre det. Å holde norsk språk levende for kommende generasjoner, er et felles ansvar for oss norske. Bruker vi det ikke på bestemte erfaringsområder, utvikler det seg heller ikke der. Og kommer nye generasjoner og vil bruke det, men finner det uutvikla til sine formål, risikerer vi å miste det helt til fordel for et fremmed språk på det bestemte området. *Da* står vi overfor et *domenetap*. Viss et språk ikke holdes i hevd og blir brukt på samfunnsviktige domener, mister det lett allmenn status og kan være på veg til å bli et «kjøkkenspråk», forbeholdt privatsfæren. Det har hittil ikke skjedd i norsk.[24] I hundrevis av år har vi lånt talløse fremmede ord, men vi har gjort dem til

---

nær som én, til hverandre på engelsk, mens det er to bidragsytere fra Tyskland som går i rette med nettopp en slik praksis. Den ene skriver at han ikke kan se «at en videnskabelig argumentation med et sprogligt emne bliver mere overbevisende, hvis man først transponerer ens tanker om et lingvistisk problem fra ens modersmål (eller et beslægtet nabosprog) til et tredje sprog, da jo så godt som alle på en sådan konference (d.v.s. også finner og islændinge) forstår en direkte. [...] Endelig skulle det slet ikke være os nordiske lingvister, der baner vejen for at avskaffe de nordiske sprog som videnskabs- og fagsprog» (Kurt Braunmüller, Hamburg). Den andre slutter seg til dette og legger til at «Om vi i Skandinavien inte värnar om användningen av de nordiska språken så är det ingen annan utanför Norden som kommer att göra det» (Sture Ureland, Mannheim). Jf. Svindland (1993). I 1998 oppfattes bruken av engelsk i akademiske sammenhenger som et alvorlig problem for ethvert ikke-engelsk språksamfunn, og emnet vies oppmerksomhet med en egen sesjon på den 14. verdenskongressen i sosiologi i Montréal i juli-august 1998.

[23] I ei doktoravhandling om elevers vansker med å lære kjemi framheves det at «En elev kan nok lære seg den denotative betydningen - definisjonen - av et abstrakt begrep, men begrepet blir først operasjonelt når assosiasjoner knyttes til det» (Ringnes 1993: 211).

norske, omforma dem etter språkets form og struktur. Nå opplever vi at noen av landets største økonomiske motorer, som Elkem, Norsk Hydro og Statoil, har gjort engelsk til daglig arbeidsspråk, og at norsk blir skifta ut med engelsk både i undervisning og faglitteratur på universitets- og høgskolenivå.

Norsk språkråd ser godt hvor vanskelig og mangesidig denne situasjonen er, for ikke kan vi isolere oss – det er dessuten internasjonale utvekslingsavtaler (f.eks. ERASMUS) å ta omsyn til – og ikke må vi te oss så vi mister vårt eget og oss sjøl. Overfor det enorme presset på norsk kultur generelt og språkbruk spesielt som følger av den internasjonaliseringa vi står oppe i, må det derfor treffes klare og handfaste tiltak for å opprettholde bruken av og statusen til norsk på alle områder. Vegen til god fremmedspråklig kompetanse går gjennom morsmålskompetansen i fagspråklig sammenheng som ellers, og *det koster* i et lite språksamfunn som det norske. Det koster vilje – og krever kulturell ansvarskjensle og sjølrespekt. Det koster penger – og krever faglig og kulturpolitisk anerkjennelse. Det er snakk om å betale det det koster, og dét er ei politisk prioriteringssak. Det holder ikke med vakre og velmente ord.

II. Grunnen til utviklinga av den tradisjonelle språkstriden i Norge etter krigen

Før den tyske okkupasjonen av Norge 9. april 1940 var den språkpolitiske situasjonen kort sagt denne: Nynorsken hadde hatt jamn framgang som hovedopplæringsmål i skolen, med nye sprang framover ved hver nye språkreform. Det var stor og brei oppslutning i det norske folket om den offisielle samnorskpolitikken, og mange såg 1938-reformen som det siste steget før samnorsken kunne realiseres: ett norsk skriftspråk på folkemåls grunn. Riksmålsbevegelsen låg så å si med brukket rygg; bare få lokallag var intakte. Få år etter krigen kom denne situasjonen til å være grunnleggende endra. Nynorsken hadde nådd et maksimum av tilslutning midt under krigen og begynte så å gå gradvis tilbake som opplæringsmål helt fram til 1977, da nedgangen stoppa og en svak framgang tok til igjen. Samnorskpolitikken kom i vanry, Arbeiderpartiet strøk den av partiprogrammet sitt i 1960, og riksmålsbevegelsen etablerte seg på nytt som en slagkraftig bevegelse. Det er ulike måter å forstå denne etterkrigsutviklinga på, og flere forhold har bidratt til den: For det første hadde nynorsken før krigen kunnet framstille seg som den eneste nasjonale målforma i Norge; riksmålet var unektelig danskrøtt. Etter krigen var det urråd, for flere av riksmålslederne hadde opptrått heroisk under krigen og lidd for det. Samtidig begynte det, for det andre, å bli lenge sia Norge vant sjølstendet sitt i 1905, ei hending som hadde oppglødd mange for alt norsk. For det tredje lyktes det riksmålsbevegelsens ledere å assosiere samnorsken med den rettskrivingsnorma for bokmål som Quisling-regjeringa hadde innført i 1941, grovt usaklig som det enn var. For det fjerde var det organisatorisk strid og uorden innad i målrørsla etter krigen; blant annet var arkivet gått tapt.

Alt dette er rett; men jeg mener grunnkreftene bak de språklige og språkpolitiske endringene vi har sett etter 1945, er *internasjonale* (se Wiggen 1993b). De er av en slik art at de forklarer både hovedtendensene i etterkrigsutviklinga og motsetningene deres, og de har virka og virker uavhengig av den andre verdenskrigen, enda krigsåra nok har hjulpet til å gi dem den forma de kom til å få i Norge. Den som kanskje sterkest og klarest har greidd ut om dem i norsk språkhistorieskriving, er professor Sigmund Skard, især i boka *Målstrid og massekultur*, som kom ut første gang i 1963 og med et tilleggskapittel om de neste tjue åra på nytt i 1985. Men også andre har lagt vekt på det samme. Harvard-professoren Einar Haugen gjør det med direkte tilvising og tilslutning til Skard alt i 1966 (Haugen 1966: 243f.) og har holdt fast på det synet og uttrykt det i ulike sammenhenger like til i dag (f.eks. Haugen 1975: 651f.). Og Bjarte Birkeland gjør det i 1984 samtidig som han understreker endringa i oppfatninga av det nasjonale i løpet av og etter krigsåra 1940-45 (Stegane & Økland 1984).

Etter 1945 var det ei kjensle av nasjonal enhet og allmenn samhørighet som skapte optimisme om samarbeid også på tvers av gamle språkpolitiske grenser. «Når ein no ser tilbake», skriver amerikanist-professoren Sigmund Skard i 1963, «kan denne optimismen synast underleg urealistisk. Under overflata var det *alt før krigen* ei omlegging i gang som hadde sine verkelege røter annan stad og peika annan stad av» (Skard 1985: 25; mi uth.). Det er framvoksteren av *ei ny sivilisasjonsform* Skard – og med han Haugen, Birkeland o.a. – har i tankene, overgangen fra en bygde- til en bykultur, fra primærnæringsøkonomi til industri- og tjenesteytingsøkonomi, mekanisering, automatisering og uniformering, i sum: overgang til en *massekultur* med kommersialisme og forbrukermentalitet som særkjenne (Skard 1985: 25). Dette er en internasjonal kultur som har velta og fremdeles velter inn

[24] Men det har skjedd i mange andre språksamfunn, også i europeisk historie: «Store deler av Europas historie har vært kjennetegnet av at språksamfunn er blitt slukt av andre språksamfunn. [...] Den *språklige* delen av denne prosessen foregår ved at et fremmedspråk kommer inn gjennom offentlig administrasjon og i den mest internasjonalt orienterte eliten, og blir maktens, karrierens og de prestisjefylte og moderne livsområdenes språk. I neste omgang blir det dette språket man er avhengig av og tenker igjennom når man skal beskjeftige seg med de moderne sidene ved livet. Etterhvert overtar fremmedspråket, med unntak av de skitneste deler av livet, og de man er mest flau over. Derfor kan en sørfransk bonde gjerne bare snakke fransk om traktorer og om kjærlighet, men bare oksitansk om reparasjoner av løa og når han kjefter på naboen» (Flydal 1993: 26).

over Norge som over mange andre land, og den er «ofte tilpasset den laveste fellesnevner i folket» (Haugen 1966: 243). Aktørene i den tradisjonelle norske språkstriden spesielt og i norsk språkpolitikk mer allment har i større eller mindre grad hatt en ideell og til dels kultur-elitistisk karakter. Derfor har de alle kjent seg trua av eller ille til mote ved presset fra den internasjonale konsumentkulturen og de språklige følgene av den. Det viste seg i 1963, da nynorskmannen Alf Hellevik høsta godord også fra riksmålshold for åtaka sine i Norsk språknemnd på ei rekke engelske lånord i norsk (Hellevik 1963; jf. Haugen 1966: 244). Og det viser seg i dag i den «aksjonen for språklig miljøvern/statusvern» som Norsk språkråd driver, og som alt er omtalt her. De nye språklige utviklingstendensene er deler av hele den nye kulturforma som utvikler seg i takt med den internasjonalt ekspanderende kommersialismen og den internasjonale produksjons- og markedsføringsforma den har, og det er derfor typisk at det er handelsnæringa og de mest påvirkelige målgruppene for konsumentpresset, de unge, som har vært og må være de primære samfunnsgruppene som de har måttet og må vende seg til, de som prøver å reise motstand mot presset utafra.

Det internasjonale massekulturpresset var til stede alt før den andre verdenskrigen. Det anglo-amerikanske hovedpreget det har fått i Norge etter krigen, skyldes neppe krigsåra, men er uten tvil blitt styrka ved dem. Med utfallet av verdenskrigen, Marshall-hjelp og rask økonomisk oppbygging og vekst i Norge rett etter krigsåra, var USA «den rike onkelen» og ideallandet som uten særlig konkurranse og i stor skala eksporterte både nyttige og unyttige ting og drømmene og ideala sine pr. film, populærmusikk og lesestoff også til Norge. Med sin veldige økonomiske styrke ville nok USA ha kommet til å prege denne internasjonale massekultur-utviklinga samme hva, men krigen på 1940-tallet kom til å aksentuere den anglo-amerikanske karakteren i flere etterkrigstiår. Først nå, mot slutten av dette hundreåret, har USA fått reell konkurranse fra taperne i verdenskrigen på 40-tallet, Japan og Tyskland, men i mellomtida er også varene og kulturformene deres blitt prega og til dels omforma av den anglo-amerikanske, så de nasjonale særprega er avsvekka til fordel for internasjonale fellespreg.

Store folkerørsler har drevet fram utviklinga i Norge på 1800- og 1900-tallet, framfor alt bonderørsla og sia arbeiderbevegelsen. Begge disse massebevegelsene har hatt ideelle mål og perspektiv langt utover striden for dagens tarv. Moderne norsk språkhistorie er båret fram av dem. Den industrielle masseproduksjonen og kommersialismen har økt den materielle levestandarden til alle i Norge. Fra mellomkrigstida til innpå 1970-tallet er det arbeiderbevegelsen som har vært hovedbæreren av norsk samfunnsutvikling. Men den materielle velstandsutviklinga i etterkrigstida har i det store og hele gjort småborgere av både bygdefolk og proletarer, og da, skriver Einar Haugen (1966: 244) «kan en ikke vente at appeller om å berge folkekulturen skal ha for stor virkning». Det er djupest sett disse samfunnsendringene, og især borgerliggjøringa av arbeiderbevegelsen og den sterke urbaniseringa som har følgt med den nye kommersialiserte massekultur-sivilisasjonen, som forklarer motbøren mot og tilbakegangen for slike ideelle folkekulturytringer som både samnorsk- og nynorsktanken er (jf. Stegane & Økland 1984: 171). Også den eliteprega riksmålskulturen er trua og svekka av det umåtelig store trykket fra den massekulturforma jeg har nevnt her, men riksmålet har likevel tapt mindre og vunnet mer på denne utviklinga enn de mer folkelige språkvarietetene, trulig fordi det er ei målform med bykulturbasis og assosiasjoner til det økonomisk og sosialt vellykka, og det har fått støtte fra forretningsverdenen til å ta massemedia i bruk til sin fordel (se Haugen 1966: 244).

Den kulturelle sentraliserings- og nivelleringsmakta som den nye sivilisasjonsforma innebærer og utøver (se mer om det i Nordisk språksekretariat (1985) når det gjelder de nordiske samfunna spesielt), vil naturlig nok mobilisere motkrefter. Det kan i første omgang se ut som et paradoks at det i etterkrigs-Norge har vokst fram ei stor og livskraftig grasrotrørsle for styrking og bevaring av lokalkultur generelt og av riksmålsavvikende dialekter spesielt, samtidig som den riksmålsopposisjonen som virka straks etter krigen, vinner den endelige seieren sin i bokmålsrettskrivinga på 1970-tallet fram mot 1981[25]. Det er likevel ikke noe særnorsk fenomen, men ei internasjonalt utbredt hending som det er vanskelig å forstå bedre enn som en opposisjon mot den forflatinga av livsverdiene som den kommersialiserte massekulturen drar med seg, og den følelsen av fremmedgjøring som urbaniseringa og storbylivet har skapt hos stadig flere (Gloy 1978). «Dialektbølga» er altså en del av hele den såkalte «grønne bølga», som fremdeles er stor og kan se ut til bare å øke i kraft, og både den, den folkemålsbaserte samnorskpolitikken og hele målrørsla må ses som motkrefter til den kommersialiserte internasjonale massekulturen. Opposisjonen mot EF i Norge i 1972 og mot EU nå kan en òg i stor grad forstå som uttrykk for det samme. Fordi EU historisk og i sine grunndrag fremdeles er et uttrykk og et redskap for den samme masseproduksjons- og konsumentsivilisasjonen som alt er omtalt, er det ikke rart at målrørsla har deltatt aktivt i striden mot norsk EU-medlemsskap. Bevegelser til forsvar av lokale språk- og di-

[25] I 1981 godkjente Stortinget en ny rettskrivingsnormal for bokmål som innebar at svært mange riksmålsformer som var blitt utelatt fra den offisielle normalen tidligere i hundreåret, blei innlemma i normalen igjen. Denne utvidelsen av bokmålsnormalen i konservativ lei representerer dermed et brudd med den tilnærmingslinja som preger alle de tidligere revisjonene på 1900-tallet.

alektkulturer finner en i store deler av det nåværende EU-området også, som jeg har nevnt, og de er alle forståelige *reaksjoner* på det som er *hovedtendensen* i det store økonomiske samarbeidsområdet: språklig-kulturell sentralisering og et vedvarende press på det europeiske (språk-)kulturelle mangfoldet (se Ammon *et al.* 1991).

III. Sluttord

Det kan virke påfallende at jeg har brukt mest plass på å skildre det trykket fra anglo-amerikansk språk og språkbruk som er det klareste og mest direkte uttrykket for internasjonaliseringa i det norske språksamfunnet i dag, men likevel stilt det sammen med ei utgreiing av de tradisjonelle språkpolitiske stridsforholda i Norge etter krigen. Det er naturligvis gjort med overlegg: Når enkeltpersoner, organisasjoner og institusjoner i Norge i dag reiser seg til forsvar for norsk språk og kultur overfor noe som de opplever som udemokratisk, språklig-kulturelt ensrettende og uttrykk for et stendig press fra en rotløs og overflatisk internasjonal kommersialisme, en åndløs, men fascinerende «kjøp-og-bruk-kultur», er det de prinsipielt samme språkpolitiske kreftene som står mot hverandre som i all etterkrigstid, ja, med røtter tilbake til mellomkrigstida. På nasjonalt nivå har situasjonen en klar parallell i den tradisjonelle norske språkstriden, der folkemålas mangfold, variasjon og identitetsfeste for de mange har stått mot riksmålets ensretting, fremmedhet og elitepreg. I alle nordiske land oppleves nå trykket fra den internasjonale anglo-amerikanske språkkulturen på prinsipielt samme måte som de lokale og regionale språkkulturene i hvert av dem har opplevd presset fra en ensrettende riksspråkskultur i mange slektsledd. Det er en ny situasjon i store deler av Norden, som vi norske kjenner oss igjen i.

Men virkeligheta er sammensatt, og også et annet internasjonalt strømdrag gjør seg gjeldende i Norge. Den språkpolitiske orienteringa mot mer konservative målformer i både bokmål og nynorsk det siste tiåret, og ganske særlig den språknasjonalismen som i det siste er blitt dyrka i Norsk Målungdom, oppfatter jeg som uttrykk for *en ny romantikk*, den samme lengten etter en videre og høgere himmel over tilværet som nå har ytra seg over hele Europa sia slutten av 1980-tallet, ikke minst i poesien, med den danske som den tidligste og kraftigste i vår nordiske samtid. Det kan være et fin-de-siècle-fenomen, ett av mange ulike uttrykk for *livslede*, trøtthet ved en hverdag som ter seg vanskeligere og gråere for stadig flere. Det er en dragning mot Det Opphøyde og Det Reine. Men virkeligheta forblir sammensatt. Måtte vi aldri gløm*me renhetens pris*. Vi ser den *in extremis* i (ny-)nasjonalistiske tendenser i Europa som i øyeblikket manifesterer seg langt mindre poetisk.

Referanser

Ammon, Ulrich, Klaus J. Mattheier & Peter H. Nelde (Hrsg.). 1991. *Sociolinguistica 5*. Schwerpunkt: Status und Funktion der Sprachen in den Institutionen der Europäischen Gemeinschaft. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

Asheim, Harald. 1994. Engelsk som undervisningsspråk ved Norges Tekniske Høgskole. *Universitetsavisa* [Trondheim] nr 9 [11.03.] 1994.

Bjørkvold, Jon-Roar. 1989. *Det musiske mennesket*. Oslo: Freidig Forlag.

Chrystal, Judith Ann. 1988. *Engelskan i svensk dagspress*. [Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 74]. Stockholm: Esselte Studium.

Dahl, Flemming. 1993. Når norsk alene ikke holder mål. *Aftenposten* (morgennummeret) 06.02.1993, 12.

Dansk Sprognævn. 1993. AU-referat 1993, Møde 03.12.1993. Xerogr. København: Dansk Sprognævn.

Danzin, André. 1992. *Opbygning af en europæisk sproglig infrastruktur*. Rapport udarbejdet af A. Danzin og ekspertgruppen for Kommisjonen for de europæiske fællesskaber (GD XIII) 31.03.1992. Xerogr.

Danzin, André. 1993. Towards a linguistic infrastructure for Europe. Foredrag ved EF-kommisjonen konferanse «Flersproget kommunikation. Danmark, EF og Norden», København 10.-12.11.1993.

Devenish, Ingrid Ann. 1990. *English Influence on Norwegian Pop Music Language*. Upubl. cand.philol.-avhandling. Institutt for britiske og amerikanske studier, Universitetet i Oslo.

Eriksen, Anne Kristin. 1992. *English Loanwords in Some Recent Norwegian Novels and Short Stories*. Upubl. cand.philol.-avhandling. Institutt for britiske og amerikanske studier, Universitetet i Oslo.

EU. 1993. *European Council in Brussels – 10 and 11 December 1993. Presidency Conclusions*. [Ref. DOC/93/11, Date: 93/12/11.]

EU. 1994. *Norwegian Language*. Brev fra European Commission, Task Force Enlargement v/gen.dir. Steffen Smidt, til Norges EU-ambassadør Eivinn Berg 21.03.1994. [Task Force Enlargement, «Depart», 21.03.94/02695; ref. D(94) /EGP/mp/359, d:\data\wpwin\egp\note\359].

Fishman, Joshua A. 1971. The Sociology of Language: An Interdisciplinary Social Science Approach to Language in Society. I ibid. (ed.): *Advances in the Sociology of Language*, Vol. I, 217-404. The Hague, Paris: Mouton.

Flydal, Einar. 1983. *Oljespråk. Språklige lovbrudd og lovlige språkbrudd på sokkelen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Flydal, Einar. 1993. «Virtuell virkelighet», språk og kultur, eller: Blir man kolonisert i hodet av kunstige virkeligheter? I Ola Ødegård (red.): *Virtuell virkelighet og det sosiale liv* [TF R 32/93], 17-32. Oslo: Televerkets Forskningsinstitutt.

Fretland, Jan Olav. 1993. Norsk språkbjølle på EF-katten. *Dagbladet* 08.08.1993, 2.

Gloy, Klaus. 1978. Ökologische Aspekte der Dialekt-Verwendung. Ein Beitrag zur neuen Dialektwelle. I U. Ammon, U. Knoop & I. Radtke (Hrsg.): *Grundlagen einer dialektorientierten Sprachdidaktik*, 73-91. Weinheim & Basel: Beltz Verlag.

Graedler, Anne Line. 1995. *Morphological, semantic and functional aspects of English lexical borrowings in Norwegian*. Doctoral thesis. Oslo: University of Oslo.

Grønlie, Grethe. 1990. *The Influence of English on Norwegian Advertising*. Upubl. cand.philol.-avhandling. Institutt for britiske og amerikanske studier, Universitetet i Oslo.

Haberland, Hartmut. 1993. Nogle bemærkninger om det danske sprogs tilstand og vilkår efter 20 års dansk EF-medlemskab. *Språklig Samling* 34: 1, 10-14.

Haberland, Hartmut & Carol Henriksen. 1991. Dänisch – eine kleine Sprache in der EG. *Sociolinguistica* 5, 85-98. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

Hagemann, Henrik. 1993. Et sprogpolitisk problem i internationaliseringens kølvand. *Språk i Norden 1993*, 33-35. Oslo: Novus forlag.

Haugen, Einar. 1966. *Riksspråk og folkemål*. Norsk språkpolitikk i det 20. århundre. [Orig.: Language Conflict and Language Planning. The Case of Modern Norwegian.] Oslo: Universitetsforlaget.

Haugen, Einar. 1975. Språket: en sosiolingvistisk profil. I N.R. Ramsøy & M. Vaa (red.): *Det norske samfunn* 2, 620-657. Oslo: Gyldendal.

Hellevik, Alf. 1963. *Lånord-problemet*. To foredrag i Norsk språknemnd med eit tillegg. [= Norsk språknemnd. Småskrifter 2.] Oslo: Cappelen.

Horsfjord, Vidar (red.). 1986. *Naturfagundervisning og språk*. Oslo: Senter for realfagundervisning, Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo.

Hudson, R.A. 1980. *Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.

James, Barry. 1994. France at War With Foreign Tongues. *International Herald Tribune* 26.-27.02.1994, 9 & 13.

Johansson, Stig. 1992. Engelsk – et *must* i norsk? On the Role of English in Norwegian Language and Society. I Anne-Marie Langvall Olsen & Aud Marit Simensen (red.): *Om språk og utdanning. Festskrift til Eva Sivertsen*, 65-84. Oslo: Universitetsforlaget.

Kallevik, Svein Arthur. 1993. Utenlandske bøker foretrekkes. *Tidsskrift for Den norske lægeforening* 113: 19, 2455.

Karker, Allan. 1993. *Dansk i EF – en situationsrapport om sproget*. [Nordisk Språksekretariats Skrifter 16.] København: Gads Forlag.

KUF. 1993. *Lov og rett i Norges-nett*. NOU 1993: 24. Oslo: Kirke-, undervisnings- og forskningsdepartementet.

KUF. 1994. *Høringsutkast. Lov om høgre utdanning*. Utkast 15.2.94. Oslo: Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.

Kulturdepartementet. [1994.] *Norsk språk i EF og EØS*. Rapport fra en arbeidsgruppe oppnevnt av Kulturdepartementet. Oslo: Kulturdepartementet.

Ljung, Magnus. 1988. *Skinheads, hackers & lama ankor. Engelskan i 80-talets svenska*. Stockholm: Bokförlaget Trevi.

Ljung, Magnus, Kjell Venås & Anne Line Graedler. 1997. Anne Line Graedler: *Morphological, semantic and functional aspects of English lexical borrowings in Norwegian*. Dr.art.-disputas ved Universitetet i Oslo, 13. januar 1996. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 15: 1, 83-114.

Lystad, Mari. 1994. *The Americanization of Norwegian Culture and Language through American Films*. Upubl. cand.philol.-avhandling. Institutt for britiske og amerikanske studier, Universitetet i Oslo.

Montgomery, Hugo. 1993. Om latinens plass i den videregående skolen. *Schola* 1: 2, 48-50.

Nordisk språksekretariat (red.). 1985. *Språk og samfunn i Norden etter 1945*. Rapport fra et symposium i Mariehamn 7.-10.05.1984. [=Nordisk språksekretariats rapporter 5.] Oslo: Nordisk språksekretariat.

Norges Fiskarlag. 1994. Norsk språk i navigasjonsutstyr for fiskerflåten. [Brev til Norsk språkråd 07.01.94. Jnr. 24/94 TP.]

Norsk språkråd (red.). 1990a. *Språkundervisning for språklige minoriteter*. [= Kontaktblad for norsk som andrespråk/fremmedspråk i Norge nr. 2-1990.] Oslo: Informasjonssenteret for språkundervisning.

Norsk språkråd. 1990b. *Årsmelding 1989*. Oslo: Norsk språkråd.

Norsk språkråd. 1991. *Årsmelding 1990*. Oslo: Norsk språkråd.

Norsk språkråd. 1992. *Årsmelding 1991*. Oslo: Norsk språkråd.

Norsk språkråd. 1993a. *Årsmelding 1992*. Oslo: Norsk språkråd.

Norsk språkråd. 1993b. Omsetjing av EF-rettsakter til nynorsk. [Brev til Utenriksdepartementet 22.12.1993; ref. KS/mk 1682/93.] Sakspapir S1.5/94-20.1.

Norsk språkråd. 1994a. *Årsmelding 1993*. Oslo: Norsk språkråd.

Norsk språkråd. 1994b. Oversettelse av JAA-regler. Omsetjing av JAA-reglar. Sakspapir S1.7/94-20.1.

Norsk språkråd. 1994c. Bildetelefoner og navigasjonsutstyr på norsk og engelsk. [Pressemelding 4.1.1994.] Sakspapir S1.6/94-20.1.

Norsk språkråd. 1994d. Lov om universitet og høgskolar. [Brev til Kirke-, undervisnings- og forskningsdepartementet 08. 03.1994; jnr. 341/94.]

Norsk språkråd. 1994e. *Bruk av fremmedspråk i undervisningen ved universiteter og høgskoler i Norge*. Rapport fra en spørreundersøkelse. Oslo: Norsk språkråd.

Næss, Arne. 1980. *Anklagene mot vitenskapen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Pattanayak, Debi Prasama. 1984. Mother tongue education and destiny. I Jos Nivette, Didier Goyvaerts & Pete van de Craen (eds.): *AILA Brussels 84. Proceedings*, Volume 5: Planary Papers, 1831-1844. Brüssel: AILA Brussels 84, ITO/VUB.

Plyhn, Einar. 1994. Lærebøker på norsk. *Dagbladet* (kronikk) 19.04.1994, s. 26.

Randen, Olav. 1994. *Norsk i EU*. Ei gransking av kva følgjer ei norsk tilslutning til EØS og EU kan få for norsk skriftspråk og talemål. Oslo: Noregs Mållag.

Ringnes, Vivi. 1993. *Elevers kjemiforståelse og læringsvansker knyttet til kjemibegreper*. Dr.scient.-avhandling. Oslo: Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo.

Rossland, Ken. 1993. Lærere trenger ikke kunne norsk. *Arbeiderbladet* 09.03.1993, s. 44.

Samtiden. Tidsskrift for politikk, litteratur og samfunnsspørsmål. Oslo: Aschehoug.

Simonsen, Dag Finn. 1993a. Å søkje om EF-medlemsskap er ei språkpolitisk akt. *Norsk Tidend* 26.02.1993.

Simonsen, Dag Finn. 1993b. Minoritetsspråk og minoritetsspråkpolitikk i EF. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 11: 1, 3-23.

Simonsen, Dag Finn. 1993c. Språkpolitikk, språkregler og språkpraksis i EF. *Språklig Samling* 34: 1, 3-9.

Simonsen, Dag Finn. 1993d. Språklig tilpassing av navigasjonsutstyr og bildetelefoner. *Språknytt* 21: 4, 1-6.

Sjåheim, Anne Elisabeth. 1994. *The Use of English on Norwe-*

gian Television. Upubl. cand.philol.-avhandling. Institutt for britiske og amerikanske studier, Universitetet i Oslo.

Skard, Sigmund. 1985 [1963]. *Målstrid og massekultur*. Med eit tillegg tjue år etter. Oslo: Det Norske Samlaget.

Skjæveland, Svein M. 1992. Internasjonalisering av norsk utdanning. *Stavanger Aftenblad* 11.12.1992, 2. *Språk i Norden 1992*. Oslo: Cappelens forlag. *Språk i Norden 1993*. Oslo: Novus forlag.

Stegane, Idar & Einar Økland. 1984. «Eg har vore norsk blad- og bokmann.» Ein samtale med Bjarte Birkeland. *Syn & Segn* 90: 2, 169-182.

Stenbäck, Pär. 1993. De nordiska språkens ställning i det nya Europa. *Språk i Norden 1993*, 5-12. Oslo: Novus forlag.

Svindland, Arne S. (red.) 1993. The future of the NAL conferences. *Nordic Linguistic Bulletin* 17: 4, 1-7.

Toffler, Alvin. 1990. *Power Shift*. New York etc.: Bantam Books.

Valberg, Inger. 1990. *«The Perfect Look»: A Study of the Influence of English on Norwegian in the Area of Fashion and Beauty*. Upubl. cand.philol.-avhandling. Institutt for britiske og amerikanske studier, Universitetet i Oslo.

Ventola, Eija. 1992. Writing scientific English: overcoming intercultural problems. *International Journal of Applied Linguistics* 2: 2, 191-220.

Ventola, Eija. 1993. English as a *lingua franca* for academic writing in Finland and in Germany. I Jorge Fernandez-Barrientos Martin (ed.), *Jornadas internacionales de lingüistica aplicada. Actas* Vol. 1, 588-611. Granada: Instituto de Ciencias de la Educacion, Universidad de Granada 1993.

Venås, Kjell. 1984. Skal vi bruke engelsk eller norsk i olje- og dataalderen? *Mål og makt* 13: 1-2, 37-55.

Venås, Kjell. 1991. Orientering om aksjonen for språkleg miljøvern. *Språk i Norden 1991*, 37-60. Oslo: Cappelens forlag.

Venås, Kjell. 1992. Nynorsk mål i eit integrert Europa. *Språk i Norden 1992*, 55-69. Oslo: Cappelens forlag.

Venås, Kjell. 1993a. Domenetap for norsk? *Språk i Norden 1993*, 13-32. Oslo: Novus forlag.

Venås, Kjell. 1993b. Dansk i EF. [Melding av Karker 1993.] *Dag og Tid* nr. 1993: 25, 14.

Wiggen, Geirr. 1990. Til forsvar for norsk kulturbevissthet og identitet. *Språklig Samling* 31: 3/4, 3-6.

Wiggen, Geirr. 1991. Demagogisk om Norsk språkråd. *Skoleforum* 90: 14, 26-30.

Wiggen, Geirr. 1992. *Rettskrivings-studier II*. Oslo: Det historisk-filosofiske fakultet, Universitetet i Oslo.

Wiggen, Geirr. 1993a. Norsk språk og faglitteratur for universitet og høgskoler. *UniPed* 16: 1, 22-27 og 16:2, 50; trykt opp i *Språklig Samling* 34:4, 10-13.

Wiggen, Geirr. 1993b. Krigsåra 1940-45, eit vendepunkt i norsk språkhistorie? *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 11: 1, 25-43.

Wiggen, Geirr. 1994a. Norsk språk innenfor EU. *Dagbladet* (kronikk) 06.05.1994, 30.

Wiggen, Geirr. 1994b. Norwegische Sprachpolitik: Skepsis und Widerstand. NORDEUROPA*forum* [Berlin] 4: 2, 14-16.

Wiggen, Geirr. 1994c. Møte med De Nederlandse Taalunie. *Språknytt* 22:2, 14-15.

Wiggen, Geirr. 1994d. Norsk som fremmedspråk i Norge? I Geir Rosenløv Johansen & Carl Morten Iversen (red.): *Norske kunstnere og den europeiske union*, 18-26. Rapport fra en konferanse i Den Gamle Logen, Oslo, 29.-30. september 1994. Oslo: Norges Kunstnerråd, EU-utvalget.

Wiggen, Geirr. 1995a. Språkdød. *Apollon* [Tidsskrift fra Universitetet i Oslo] 6: 1, 43-47.

Wiggen, Geirr. 1995b. Språkdød – privatsak eller fellesanliggende? *Apollon* [Tidsskrift fra Universitetet i Oslo] 6: 2, 47.

Wiggen, Geirr. 1995c. Internasjonalisering og opprusting av morsmålets institusjoner. Hva gjør Norsk språkråd med dette? I *Norsk som framtidsspråk i arbeidsliv og næringsliv* [=Norsk språkråds skrifter nr. 1], 71-76. Oslo: Norsk språkråd.

Wiggen, Geirr. 1995d. Norway in the 1990s: a sociolinguistic profile. *International Journal of the Sociology of Language* 115 ['Sociolinguistics in Norway', ed. Ernst Håkon Jahr], 47-84. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.

Wiggen, Geirr. 1995e. Enemmistökielet ja vähemmistökielet pohjoismaisesta perspektiivistä. *Kieliviesti* 16 (1995): 4, 10-37. Stockholm: Ruotsinsuomalainen kielilautakunta/Sverigefinska språknämnden.

Wiggen, Geirr. 1996a. Språk og utdanning i Norge: Lover og regler. *Norsklæreren* 20: 2, 45-57.

Wiggen, Geirr. 1996b. Les llengües de l'ensenyament a Noruega: lleis i regulacions. I *Els Drets Lingüistics a la nova Europa*. Actes del II Simposi Internacional de Llengües Europees i Legislacions, Gandia (País Valencià), 2, 3 i 4 de març de 1995, 73-96. Barcelona: CIEMEN, Editorial Mediterrània.

Wiggen, Geirr. 1996c. Majoritetsspråk og minoritetsspråk i et nordisk perspektiv. *Språk i Norden 1996*, 137-174. Oslo/Stockholm/København: Novus forlag/Almquist & Wiksell/Gyldendal.

Wiggen, Geirr. 1997a. Ei verdserklæring om språklege rettar. *Syn og Segn* 103: 1, 80-93.

Wiggen, Geirr. 1997b. Minority Languages in the Nordic Countries in a Language Death Perspective. I Wolfgang Wölck & Annick De Houwer (eds.), *Recent studies in contact linguistics* [= Plurilingua XVIII], 418-429. Bonn: Ferd. Dümmlers Verlag.

Wiggen, Geirr. 1997c. Det nordiske språkfellesskapet: språksosiologiske vilkår og framtidsutsikter. Foredrag på Nordisk Ministerråds konferanse om nordisk identitet og språkfellesskap (Nordmål-forum), Paris 3.-4. september 1997. Kommer i rapport fra Nordisk Ministerråd. Lett revidert utgave også i *Språk i Norden 1998*. Oslo/Stockholm/København: Novus forlag/Almquist & Wiksell/Gyldendal.

Wiig, Terje & Bethen Steenbuch. 1993. Français? Deutsch? Sorry! *Aftenposten* (morgennummeret) 06.02.1993, s. 12.

Kjell Ivar Vannebo:

Språknormer i Norge

Helge Omdal og Lars Vikør: *Språknormer i Norge. Normeringsproblematikk i bokmål og nynorsk.* 1996. Oslo: Landslaget for norskundervisning (LNU) og Cappelen Akademisk Forlag as. 195s.

Helge Omdal og Lars Vikørs bok *Språknormer i Norge* er ei innføringsbok i normeringsteori som drøfter de to norske skriftnormalene - bokmål og nynorsk - på denne bakgrunnen. Boka er inndelt i fire kapitler, der Vikør har skrevet kapitlene 1 og 3, mens Omdal har skrevet 2 og 4.

I kapittel 1(s. 9-58) får vi ei innføring i *språk, normer og normering,* der forfatterne presenterer og drøfter sentrale begreper som 'norm', 'normal', 'språknormering', 'språkpolitikk', 'språkplanlegging' og 'språkrøkt'. Kapitlet inneholder også en oversikt over normeringsinstanser og over ulike prinsipper som kan legges til grunn for språknormering og språkrøkt.

Kapittel 2 (s. 59-106) handler om *bokmålsnormalen.* Først stilles her spørsmålet: Er bokmålet et språk? Deretter får vi en konsentrert oversikt over den historiske utviklinga av bokmålsnormalen fram til den gjeldende rettskrivningsreformen fra 1981.Forfatteren drøfter så strukturen i bokmålsnormalen med utgangspunkt i systemet med læreboknormal og rettskriving og gir videre en rekke eksempler på bredden og variasjonsmulighetene innenfor den eksisterende normalen.

Kapittel 3 (s. 107-141) handler om *nynorsknormalen.* Her får vi først et kort riss av den historiske situasjonen, der Aasennormalen blir sett i sammenheng med normeringsprinsippa i kapittel 1. Videre blir det pekt på at prinsippgrunnlaget for normeringa av nynorsk ble forandret etter Aasens tid, bl.a. ble det såkalte flertallsprinsippet og tanken om tilnærming til bokmål viktig. Kapitlet dreier seg imidlertid først og fremst om nynorsknormalen i dag, om valgfriheten i rettskrivinga som et onde eller et gode og om den nynorske purismen i ordtilfanget.

Kapittel 4 (s. 143-179) handler om *språknormene og språkbruken.* I dette avslutningskapitlet blir normeringsproblematikken sett ut fra normmottakeren sitt ståsted. Her fokuseres det på *brukerne* av skriftspråksnormalene. Hvilken kunnskap har de om språknormene? Er den vide skriftspråksnormen et gode for dem? Hva er vanskelig for elevene og hva er vanskelig for lærerne? Bør en - ut fra et brukerperspektiv - gå inn for å deregulere eller gjøre om en del av de fastsatte språknormene? Det blir opplyst i forordet at *Språknormer i Norge* er første delen av en «totrinnsrakett». Etter planen skal boka etterfølges av ei ny bok som vil ta for seg implementeringa av de to offisielle språknormalene, dvs. opplæringa i og bruken av dem. Kapittel 4 vil i så fall kunne betraktes som en generell bakgrunn for og en overgang til den annonserte etterfølgeren.

I tillegg til de fire kapitlene består boka av et forord, en bibliografi (s. 180-184) og et stikkordregister (s. 185-191) over sentrale begreper, emner, tema og navn. Det er dessuten utarbeidd oppgaver i tilknytning til det stoffet som er gjennomgått i hvert kapittel. Det siste har sammenheng med at boka er tenkt som lærebok i den pedagogiske høgskolen.

Språknormer i Norge bygger til dels på tidligere arbeider av de to forfatterne. Men stoffet er komprimert og skrevet om for å passe inn i sammenhengen, og kapitlet om nynorsknormalen er nyskrevet. Slik stoffet nå er disponert, inngår de ulike delene i en naturlig sammenheng. I noen tilfeller blir ett og samme problem behandlet i forskjellige kapitler, men fordi sammenhengen og perspektivet hver gang er forskjellig, oppleves ikke dette som en svakhet ved disposisjonen.

Det sentrale emnet i boka er *språkplanlegging* som blir definert som «tiltak for å påverke bruken og utviklinga av ein bestemt språknormal» (s.17). Språkplanleggingа er igjen delt i de to underaktivitetene *språknormering* og *språkrøkt*. Språkplanlegging er et emne som i høy grad har vært aktuelt i nyere norsk språkhistorie, og som det finnes mange ulike oppfatninger om, avhengig av språkpolitisk og ideologisk ståsted. I kapittel 1 understreker Vikør at språkplanlegging ikke er en objektiv, vitenskapelig aktivitet, men en aktivitet som også må bygge på et verdivalg:

> All språkplanlegging har eit dobbelt grunnlag: for det første dei *reine fakta* om språkbruk, språkvanar og språktradisjonar; for det andre bestemte *verdiar, språkhaldningar* og *målsetjingar* for denne verksemda.
>
> —
>
> Det må altså bestandig vere eit samspel mellom dei vitskaplege kjensgjerningane på den eine sida, og det språklege verdisynet på den andre. (s. 27f.)

Etter mitt syn er denne understrekinga av det dobbelte grunnlaget for språkplanleggingа viktig - prinsipielt sett. I svært mange tilfeller dreier normering seg om valg mellom ulike alternativ, «og slike val blir bestandig styrte av djuptgåande, kanskje ubevisste, haldningar til språkformer og variantar - haldningar som igjen har samanheng med samfunnssyn, kulturelle haldningar o.l.»(s. 28). Det er derfor viktig å være seg bevisst at den enkeltes valg

av språkform ofte skjer ut fra et slikt grunnleggende verdisyn. Men samtidig er det også klart at innenfor en offisiell, representativ normeringsinstitusjon, som f.eks. Norsk språkråd, vil vi finne motstridende verdisyn som gir grunnlag for ulik normeringspraksis og eventuelt for språkstrid. Til sjuende og sist blir det ved den offisielle språkplanlegginga derfor et spørsmål om hvordan forholdet mellom «vitenskap» og «verdisyn» skal fortolkes, og om hvilket verdisyn som skal prioriteres.

Språknormer i Norge inneholder mye interessant stoff som det ikke er plass til å gå inn på her. Jeg vil nøye meg med å kommentere noen få av de problemområdene forfatterne tar opp. For egen del har jeg med særlig interesse lest kapitlene 3 og 4. Kapittel 3 er skrevet med grundig kjennskap til normeringssituasjonen i nynorsk, og vi får en utmerket oversikt over den normeringa som har funnet sted i de aller siste åra. Som nevnt diskuterer Vikør her både valgfrihets-problematikken og purismen i ordforrådet. De valgfrie formene i nynorsknormalen blir diskutert i et historisk perspektiv, og det blir pekt på at fra å ha vært sett på som et nødvendig onde i flere tiår etter 1917, ble valgfriheten sett på som et gode av 68-generasjonen som la vekt på det positive i at en kunne velge skriftformer som samsvarte med ens eget talemål. Fra og med slutten av åtti-åra svingte pendelen igjen da det ble argumentert mot valgfriheten fordi den viste seg vanskelig å handtere i praksis. Dette har ført fram til dagens situasjon der språkrådet arbeider med ei opprydding ut fra prinsippet om at en bør ha en svært trang læreboknormal, mens en samtidig tillater valgfrihet i rettskrivinga. Men Vikør gjør her en interessant distinksjon mellom nynorsk*normalen* og nynorsk som *språk*. Rettskrivningsnormalen er bare en «arbeidstegning» av språket, ikke språket i seg sjøl. Den er med andre ord en slags plan som en forsøker å styre språkutviklinga etter, mens språket i seg sjøl eksisterer uavhengig av planen og bl.a. blir bestemt av de tradisjonelle, idealistiske eller pragmatiske holdningene som de ulike brukerne av nynorsk har.

Et viktig spørsmål i denne sammenhengen er: Hva kan og bør en styre og hva kan eller bør en ikke styre? Jeg skulle ønske at det her ble skilt klarere mellom normering på ulike nivåer i språket og muligens også mellom ulike deler av ordforrådet. For eksempel vil en kunne hevde at normering bør finne sted innenfor morfologi og rettskrivning, mens det ikke i samme grad er ønskelig innenfor syntaks og ordforråd.

Vikør kommer for øvrig inn på skillet mellom det leksikalske, syntaktiske, morfologiske, fonologiske og ortografiske nivået i diskusjonen av purisme (s.125). Han peker her på at purisme kan forekomme på alle nivåene i språket, men at purismen i nynorsk først og fremst er aktuell på det leksikalske nivået. Han nevner en rekke prinsipielle argument både for og mot leksikalsk purisme, og drøfter videre både innstillinga fra Venås-nemnda (1983) og den nye ordforrådsdebatten i språkrådet i nittiåra. Sjøl konkluderer han med at ordforrådet ikke bør normeres («Prinsipielt kan alle ord brukast i alle språk» s. 139), men at ikke alle ord er like gode i enhver brukssituasjon. Dette innebærer bl.a. ei godtaking av de såkalte anbeheitelse-orda, noe som imidlertid også får konsekvenser for det syntaktiske nivået (jf. Vikør 1990, som bl.a. viser sammenhengen mellom 'leksikalsk' og 'syntaktisk purisme').

Omdal tar i kapittel 4 utgangspunkt i en «språkplanleggings-modell» av Francis Karam og drøfter bl.a. spørsmålet om hvordan de fastsatte språknormene formidles til språkbrukerne og hvordan de etterleves. Dette er viktige spørsmål som det hittil har vært lagt liten vekt på i norsk språknormering. Når normeringsvedtaka ut til språkbrukerne, og er språkbrukerne i stand til å tilegne seg de stadig skiftende normene? Og blir normene i neste omgang akseptert av de brukerne som de er ment å gjelde for? Det er neppe tvil om at Omdal her setter fingeren på et ømt punkt. Den såkalte implementeringa av normeringsvedtaka skjer hos oss først og fremst gjennom skoleverket, men Omdal mener det er «uklart hvor mye hver enkelt i det norske språksamfunnet skal ha tilegna seg av språknormer gjennom skolegangen» (s. 150). På dette området har Norsk språkråd trolig forsømt en viktig oppgave. I en artikkel i Norsklæraren fra i år peker f.eks. Magnhild Vollan på vanskene med å holde seg oppdatert om rettskrivingsvedtak, og at det må være språkrådets oppgave å være langt mer offensiv når det gjelder å nå ut med informasjon til den enkelte lærer. For som hun sier: «Norsklæreren skal blant annet være «språkkonsulent» for sine elever og studenter» (Vollan 1997: 31). Fra egen undervisningserfaring kan jeg supplere at til og med blant norskstudenter på hovedfagnivå hersker det ofte uklare forestillinger om hva som konkret ligger i begreper som «rettskrivning». «læreboknormal», «hovedformer» og «sideformer».

Det er altså all grunn til å hilse Omdal og Vikørs bok velkommen. Normeringsproblematikken drøftes her i et brukerperspektiv, og boka gir uten tvil økt innsikt i norsk normeringsproblematikk. De to forfatterne berører en rekke aktuelle tema i norsk normering, og framstillinga er ikke minst bygd på solid kunnskap om den norske normeringssituasjonen. Det er derfor med spenning vi venter på neste trinn i raketten!

Til slutt vil jeg likevel trekke fram ett punkt som *ikke* blir behandlet i boka. Det gjelder ei mer prinsipiell drøfting av forholdet mellom talespråks- og skriftspråksstruktur. Forholdet mellom tale og skrift berøres flere steder, bl.a. i sammenheng med den positive holdningen til valgfriheten hos 68-generasjonen, der det hevdes at det var et nytt syn både i den allmenne lingvistikken og i sosiolingvistikken «at talemålet var det overordna, skrifta sekundær»(s. 116). Dette var for det første neppe noe nytt

syn i allmennlingvistikken, og for det andre - og det er mitt hovedpoeng her - vi fikk på denne tida etterhvert ganske mange arbeider som nettopp prøvde å problematisere forholdet mellom skrift og tale, og der flere forskere tok til orde for at det dreide seg om to (delvis) autonome strukturer. Nyere forskning har også framhevet de psykologiske sidene ved skriftspråkstilegnelse og at skriving og lesing er to forskjellige aktiviteter. Slike synspunkter er ikke minst interessante i et brukerperspektiv, der det gjelder å tilegne seg skriftspråket og skriftspråksnormene. Det er derfor litt merkelig at ikke noe av dette er nevnt, men det hører kanskje hjemme i neste bok?

Litteratur:

Vikør. Lars S. 1990. I staden for -heit. Ein studie i syntaktisk purisme. *Maal og Minne* 1-2.1990. 23-54.

Vollan, Magnhild. 1997. Norsk språkråd og skoleverket. *Norsklæraren.* 2.1997. 31-33.

Lars S. Vikør:

Ny bok om norske dialektar

Floraen av bøker om norske dialektar aukar stadig, og det siste tilskottet er det Martin Skjekkeland som står for: *Dei norske dialektane,* som kom på Høyskoleforlaget i fjor. Skjekkeland er høgskoledosent i norsk språk ved Høgskolen i Agder, Kristiansand, og har tidlegare også undervist på Høgskolen i Telemark, Bø, i mange år.

Det finst minst to måtar å beskrive dei norske dialektane på. Den eine er å disponere geografisk, og altså beskrive dialektgruppe for dialektgruppe, eller område for område (Vigeland 1981, Jahr 1990). Ein annan er å disponere strukturelt, og altså beskrive trekk for trekk i språksystemet for heile landet (gjerne med eit supplerande oversyn over dialektgruppene til slutt). Det er metoden i Ivar Aasens pionerverk i sjangeren (Aasen 1848), og forsåvidt også i Sandøy 1986 og 1993 (men han legg meir vekt på å skape eit lingvistisk beskrivingsapparat enn på dei konkrete trekka i og for seg).

Skjekkeland vel Aasens metode. Dei to hovudkapitla gjennomgår fonologien og morfologien for heile dialektområdet trekk for trekk, med eit beskrivingsapparat som er meir moderne enn Aasens og lettare tilgjengeleg for folk utan lingvistisk spesialutdanning enn Sandøys. Målgruppa er norskstudentar på «ulike nivå innafor høgare utdanning» pluss andre interessrte.

Boka opnar med eit stutt oversyn over norsk dialektgransking, om boka sjølv, og om talemålsendring og bymål. Skjekkeland gjer her klart merksam på at målet hans er å beskrive dei *tradisjonelle* dialektane, han har det jamvel med i undertittelen, og at boka har eit historisk perspektiv i drøftinga si. Det sentrale ærendet hans er å dokumentere dialektsystema slik dei var før dei store samfunnsendringane tok til rundt midten av dette hundreåret. Han argumenterer for tilnærmingsmåten sin ved å vise til at nynorsken og fornorskinga av bokmålet tok utgangspunkt i desse tradisjonelle dialektsystema, slik at det har verdi å kjenne dei også for å forstå skriftspråksnormeringa.

Dei to lengste kapitla handlar altså om fonologien (lydverket, 105 sider) og morfologien (formverket, 66 sider). Disponeringa er forsåvidt tradisjonell: Frå stavingar, trykk, tonem og kvantitet går han over til vokalsystemet og konsonantsystemet i tur og orden, og drøftar heile tida dei trekka som set skil mellom dialektane. Det meste av dette er reine oversikter og faktaopprekningar, men ved spesielle problem refererer han òg ulike forklaringsforsøk framsette av andre forskarar. Trass i innleiingserklæringa får vi av og til høre om endringar òg. I tillegg jamfører han heile vegen med tilhøva i dei normerte skriftspråka. Lydskrifta er basert på vanlege rettskrivingskonvensjonar, berre med bruk av kolon for å markere lang vokal. Dei meir spesialiserte teikna i det internasjonale lydskriftalfabetet (IPA) nyttar han i særlege tilfelle når han skal illustrere nyansar som ikkje lèt seg framstille med vanlege bokstavar. IPA-teikna er forklarte bak i boka.

Etter desse hovudbolkane kjem det eit lite kapittel om utviklingstendensar (6 sider), mest ei oppsummering av fonologiske og morfologiske endringar, og til slutt nokre få liner om leksikalske og syntaktiske endringar – to felt som elles er fråverande i heile boka. Deretter får vi eit fem-siders kapittel der han drøftar ulike inndelingar av dialektane hos tidlegare forskarar, frå Aasens tredeling i den «nordenfjeldske, vestenfjeldske og søndenfjeldske Række» til Sandøys strengt strukturelle (a-geografiske) inndeling i 12 typar og nye innvendingar frå nordnorsk hald mot å rekne nordnorsk til «vestnorsk», slik det lenge har vore vanleg praksis å gjere. «Drøftar» er vel ikkje rett, for Skjekkeland refererer dei ulike syna utan å vurdere dei mot kvarandre og ta eit eige standpunkt, noko han har ein tendens til også andre stader i boka der han behandlar omstridde problem. I det siste kapitlet på drygt tretti sider gir han eit dialektgeografisk oversyn, og da baserer han det på nettopp den todelinga i austnorsk (med trøndersk) og vestnorsk (med nordnorsk) som Jahr og Skare (1996) går

imot. Eg er sjølv samd med Jahr og Skare i at ei firedeling austnorsk, vestnorsk, trøndersk og nordnorsk er den beste, eventuelt med midlandsk som ei eiga gruppe, sjølv om den har mange veikskapar. Det største problemet er kanskje det å ha nordnorsk som samla gruppe, sidan skilnadene innafor Nord-Norge ikkje er særleg mindre enn innafor Sør-Norge. Men den omlaginga av språksamfunnet som foregår no gjer kanskje denne typen inndelingar uaktuelle uansett som reiskap til å beskrive talemålssituasjonen her i landet.

Det er ei god oversikt Skjekkeland gir på dei premissane han har oppgitt, og emneregisteret baki gjer boka lett å slå opp i. Ikkje minst instruktive er alle karta over målmerke bak i boka. Derimot manglar boka heilt målprøver. Den ytre bunaden er vakker og profesjonell på alle måtar, sjølv om eit vikingskip knapt har noko å gjere utapå ei bok om norske dialektar.

Feil er det vanskeleg å finne i boka; også i detaljane (som lett kan drukne både forfattar og lesar) er han stø i behandlinga. Men det er ein glipp når han på s. 142 og 216 lèt nordgudbrandsdølar seie *viku* med lang *i*; den (og altså heile stavinga) er stutt. Ein merkar seg òg at han på s. 89 følgjer tradisjonell visdom i å datere skarre-r-ens inntog til ca. 1800 i Kristiansand og Bergen, og enda seinare på bygdene rundt. Når Aasen merka seg at skarre-r var vanleg i Ullensvang og på Vest-Agder-kysten i 1840-åra (Bondevik o.a. 1996:99 og 1997:21), og vaksengenerasjonen der til dels var fødd før 1800, så blir denne dateringa urimeleg sein. Vi må nok *minst* godt tilbake på 1700-talet.

Referansar:

Aasen, Ivar 1848: *Det norske Folkesprogs Grammatik.* Ny utgåve 1996 ved Terje Aarset. Høgskulen i Volda

Bondevik, Jarle o.a. (red.) 1996: *Målsamlingar frå Bergens Stift av Ivar Aasen.* Norsk Bokreidingslag

Bondevik, Jarle o.a. (red.) 1997: *Målsamlingar frå Christiansands og Agershuus Stifter av Ivar Aasen.* Norsk Bokreidingslag

Jahr, Ernst Håkon (red.) 1990: *Den store dialektboka.* Novus

Jahr, Ernst Håkon og Olav Skare (red.) 1996: *Nordnorske dialektar.* Novus

Sandøy, Helge 1985: *Norsk dialektkunnskap.* Novus

Sandøy, Helge 1993: *Talemål.* Novus

Vigeland, Bjørn 1981: *Dialekter i Norge.* Universitetsforlaget

Martin Skjekkeland: *Dei norske dialektane. Tradisjonelle særdrag i jamføring med skriftmåla.* Høyskoleforlaget, Kristiansand. 283 sider.

Norsk språkråd:

Fagnemndas foreløpige framlegg til rettskrivingsendringer i bokmål 1996-97

1) Kløyvd infinitiv som sideform går ut.

2) Sideformer av typen *greidde, greidd* i preteritum og perfektum partisipp av *greie* går ut (omfatter 28 verb, som *breie, dreie, føye* osv.).

3) Sideformer av typen *gleid* blir oppjustert til valgfri hovedform ved sida av *gnei* og *gned* i verba *gli, gni, li, ri, skli, skri, stri, svi, vri.*

4) Sideformene b*a, dro, ga* og *sto* blir oppjustert til valgfrie hovedformer v.s.a. *bad, drog, gav, stod.* Sideformene *brann, fann, small, spann, vann, fekk, gjekk, låg* og *såg* går derimot ut.

5) Sideformer av typen *greitt* i nøytrum av adjektiv på diftong går ut (det gjelder *breitt, flautt, greitt, leitt, løytt, sløytt, snautt).*

6) Sideforma *-erer* i flertall av substantiv på *-er (bakerer, lærerer)* går ut – *bakere, lærere* blir eneform.

7) Preteritumsformene på *-au-* i sterke verb av 2. klasse går ut. Det gjelder formene *baud, braut, fauk, flaug, flaut, fraus, gauv, klauv, kraup, laug, naus, naut, rauk, raut, skaut, skauv, smaug, strauk, taut.* Formene på *-ø-* (*bød, brøt, føk* osv.) blir dermed eneformer. Spørsmålet om ta opp former på *-øy-* (*brøyt, føyk* osv.) står på lista over saker som vil bli tatt opp seinere.

8) S-form av kortverb der infinitiv på *-es* og *-s* har vært jamstilt, får bare éi form: *fås, gis, gås, has, tas,* men *sies* (på grunn av presensformene *får, gir, går, har, tar,* men *sier).*

9) Formene *bølgje, følgje, svelgje, sverje* og *verje* blir tatt ut, så *bølge, følge, svelge, sverge, verge* blir eneformer.

10) I avledninger med valgfri form på *-sel* og *-sle* blir *-sel* eneform: *(under)bredsel, drygsel, ferdsel, framførsel, gjemsel/gjømsel, hengsel, kveiksel, tyngsel, vigsel* (v.s.a. *vielse). Ferdsle, gjømsle, hengsle* osv., blir altså tatt ut.

11) Former med *-mn* blir tatt ut i orda *famn, hamn* (for skip; *hamn* = beitemark blir stående), *omn, ramn, stamn,*

stemne. Det skal altså bare hete *favn, havn, ovn, ravn, stavn, stevne*.

12) Ord med valgfri form på *-ggel/-gl* og *-kkel/-kl* får bare éi form, stort sett den lange: *fikkel, kjekkel, kvakkel, rukkel, sikkel, skvakkel, tukkel* – men *rugl*.

13) I ei lang rekke ord med valgfri e-ending blir det gjennomført bare éi form, enten uten eller med *-e*. Det kan nå hete *arp - arpe, barkass - barkasse, bing - binge* osv. Disse formene skal være eneformer heretter: *arp, barkasse, binge, bit, boltit, bord, bråk, bursch, duodesim, fivreld, fjellslette, flate, flik, genett, glysin, gule. gurt, havfrue, hjulbredde, hugnadreise, husvære, hårsikt, jare, kagge, kahytt, kasseroll, keip, kinnvange, knaus, knoke, knute, kolle, kran, krik, krøkels, kvann, køye, legde, leire, lengde, lurvetass, lyr, lærbit, lø* (verb), *manikyr, maurtass, mel, mengd, myrt, palp, pedikyr, -pinn, premiss, reil, revolt, røfte, selepinne, sidde, sildekonge, sittepinn, skillevelte, skårunge, slette, slire, slisse, sluskebåre, snerp, snitte, spile, spilepinne, svovelstikke, tars, tass, tilvære, tollepinne, treråte, tyngde, tørr-råte, tørråte, tørrpinn, vendereis, vidvanke, åre*

14) En del former med valgfri enkeltkonsonant blir tatt ut og dobbeltkonsonanten gjort obligatorisk. Det gjelder orda *føll, glass, glissen, gnikke, grønn, halloi, halloie, kompass, krill, kritikakkel, middel, rapp, rokk, sappør, skall, tall, tyttebær*. Det skal altså ikke lenger kunne hete *føl, glas, glisen, gnike, grøn, haloi, haloie, kompas, kril, kritikakel, midel, rap, rok, sapør, skal, tal, tytebær*. Enkeltkonsonant blir derimot obligatorisk i disse orda: *glasere, let, mafia, nide, pik,* der altså *glassere, lett, maffia, nidde, pikk* blir tatt ut.

15) De forslaga vi ikke har nevnt, følger her som ei liste over enkeltord. Vi kursiverer de formene som er foreslått tatt ut:

abbor - *åbor*
aske - *oske*
bar - *berr*
barfred - *barfrø*
bestselger - *bestseller*
bisle - *beksle*
bissel - *beksel*
bjelle - *bjølle*
blikk - *blekk*
botn - bunn - *bonn*
bredd - *breidd*
brist - *brest*
brud - *brur*
byge - bøye - *bye*
Danevirke - *Dannevirke*
drepte - *drap*
driks - *drikks*
drøvel - *drøpel*
døgn - *døger*
døv - *dauv*
ed - *eid*
ekorn - *ikorn*
endelikt - *endelykt*
flom - *flaum*
forsagt - *forsagd*
fra - *frå*
(i tidens) fylde - *fylle*
får - *fòr* (plogfure)
galen - *gæren*
gjaldt - *galdt*
gjev, gjevhet, gjeving - *gjæv, gjævhet, gjæving*
gråt - *gret*
harv - *horv*
hige - *hike*
hilse - *helse*
(i) hjel - *hel*
(mis)huske - *(mis)hugse*
hvem sin - hvis - *hvems*
hvete - *kveite*
hvitting - *kviting*
hvor - *kor*
hvorfor - *korfor - åffer*
høst - *haust*
ild - *eld*
joruba - *yoruba*
kikador - *kikkador - kikidor - kikkidor*
kirke - *kjerke*
kjørel - *kjerald*
klipp - *klypp*
klippfisk - *kleppfisk*
kobber - kopper - *koppar*
koldjomfru, koldtbord, koldtkjøkken - *kaldjomfru, kaldtbord, kaltdkjøkken*
kontoer/kontoene - *konti(ene)*
kreppa - kreppet - *krapp - krepte*
krongle, kronglet(e) - *krungle, krunglet(e)*
lagje - *lage*
lakk - lekka - lekket - *lekte*
lamme - *lemme*
leder - *leier*
leppe - *lippe*
less - *lest*
lest - *leist*
livne - *levne*
lyge - lyve - *ljuge*
låg - *lòg* (utkok)
maltesersaus - *maltaiser*
mandag - *måndag*
marg - *merg*
maske - *moske*
messing - *massing*
midd - *mit*
(ta i) miss - *mist*
morr - *mørr*

muhammedaner - *muhamedaner*
ned, nede - *ner, nere*
nød - *naud*
pode - *pote*
regne, regning - *rekne, rekning*
revne - *rivne*
rode - *rote*
ryllik - *røllik*
ræv - *rauv*
rød - *raud*
seter, setre - *sæter, sætre*
sfagnum - *sphagnum*
sinke - *seinke*
siv - *sev*
skantil(e) - *skarntil(e)*
skjøt - *skaut* (seilskjøt)
skjøtstue - *skjøtstove*
skog - *skau*
skramme - *skråme*
skru(e) - *skruv(e)*
skyttel - *skutel*
skyve - *skuve*
slesk - *sleisk*
sludd, sludde - *slut, slute*
spong - *spang*
starr -*storr*
stjele, stjal - *stele, stal*
strede - *strete*
stue- - *stove-*
tjern - *tjørn*
tjære - *tjøre*
tom - *taum*
trakt - *trekt*
trav, trave, traver - *tråv, tråve, tråver*
tresk - *treisk*
trost - *trast*
tvare - *turu - tvore*
tønne - *tynne*
uke - *veke*
vadmel - *vadmål*
vaiere/vaierne - *vairer/vairene*
veps - *kvefs*
vigg - vikk - *vik*
vigge - vikke - *vike*
(i) vilden (sky) - *villen*
ving(e) - *veng*
vrist - *rist*

To vedtak går i helt motsatt retning: Sideforma *fjøre* er foreslått jamstilt med *fjære,* og sideforma *daude* blir hovedform, men med annen betydning enn *død.*

Fagnemndas framlegg til rettskrivingsendringar i nynorsk 1997 og januar 1998

1) Genustilhøvet i ord på *-ing/-ning* er foreslått regulert slik (ikkje alle framlegga i enkeltord inneber endringar):

a) Suffiksa *-ing* og *-ning* er i prinsippet hokjønnssuffiks.

b) Verbalsubstantiv med *-(n)ing* er hokjønnsord utan unntak (t.d. *utbygging, forvaltning).*

c) Nemningar på personar og dyr på *-(n)ing* er hankjønnsord (t.d. *sørlending, villstyring, flyktning, slektning)* unnateke når det biologiske kjønnet tilseier hokjønn (t. d. *dronning, kjerring).*

d) Desse orda med suffikset *-ning* er valfritt hankjønns- eller hokjønnsord: *anretning, bygning, festning, fletning, forlegning, frysning, gjødning, halvning, kledning, klovning, kokning, krusning, krysning, ladning, legning, leidning, linning, lysning* (i skogen), *løysning* (kjemisk), *munning, pakning, pasning, rivning, spenning* (= vidjering), *steikning, stikning.*

e) Desse orda med suffikset *-ing* eller utgang på *-ning* er hankjønnsord: *allmenning, botning, doning* (kjøretøy), *dønning, grunning* (= grunne), *honning, klining* (brød el. lefse), *-kroning* (t. d. femkroning), *penning, presenning, renning* (= rotskot), *terning, tinning, våning, -øring* (t. d. femøring).

2) Folkenamn på *-ar* skal bøyast regelrett i bestemt form fleirtal, også dei som før hadde valfri form utan ending; det gjeld orda *anglarar, baglarar, dorarar, fønikarar, jonarar, kimbrarar, normannarar, punarar, skytarar* (før òg: fleire *anglar, baglar, dorar* osv.)

3) Nokre substantiv får redusert valfriheit i fleirtalsbøyinga, mest slik at tidlegare jamstilte former blir sideformer; i nokre få tilfelle blir former strokne. Det gjeld desse orda (endringar i kursiv: strokne former står i rund parentes, nye sideformer i hakeparentes):

konto: kontoar *(konti)* - kontoane *(kontiane)*
mann: menn *[menner]*
feil: feil *[feilar]* - feila *[feilane]*
sko: skor *[sko]* - skorne *[skoa/*skoi]
vom: vommar *[vemmer]* - vommane *[vemmene]*
mus: mus *[myser]* - musene *[mysene]*
mil: mil *(miler)*
møbel: møblar *[møbel]* - møblane *[møbla/*møbli]
barn: barn *[born]* - barna [barni/*borna/*borni]

4) Dei tre inkjekjønnsorda *auge, hjarte* og *øyre* får den eldre og uregelrette bøyinga si redusert til sideformer:

auge *[auga]* - auget *[auga]* - auge *[augo]* - auga *[augo]* - og tilsvarande for dei to andre

5) Fagnemnda har også teke for seg substantiva på *-um, -ium, -on, -a (diva* osv.), *-us og -ius,* og reglane for samandraging av ord på *-er, -der, -ter.* Dette er det tidlegare gjort svært omfattande vedtak om (i 1981), men problemet ser ut til å vere evig. Siktemålet er å styrkje tendensane mot regelmessig bøying. Vedtaket er så omfattande og detaljrikt at vi ikkje ser oss syn med å gi det att her, men for nokre vanlege ord kan vi nemne at *leksikon* skal heite berre det i fleirtal (ikkje lenger *leksika),* og det same gjeld i prinsippet alle ord på *-um,* men i nokre ord blir a-forma sideform: fleire *faktum [fakta], datum [data], forum [fora], kvantum [kvanta].* I bestemt form fleirtal skal det obligatorisk heite *faktaa* osv. (og *dramaa, skjemaa* osv., og *divaa* i bestemt form eintal av *diva).* Formene *jubileum, mausoleum* og *museum* blir eineformer, mens *jubilé, mausolé* og *musé* blir tekne ut. Samtidig blir *-um-* teke inn valfritt i dei bestemte formene: *muse(um)et - muse(um)a,* og sameleis med ord på *-um,* som *herbari(um)et - herbari(um)a.* Ord på *-ius* skal ha obligatorisk langform i alle former: *radius - radiusen - radiusar - radiusane.*

6) I supinum av sterke verb blir *-i* redusert til sideform: *har funne [funni], har vore [vori].* Vi fører ikkje opp denne sideforma særskilt under punkt 8 nedanfor.

7) Svake verb med valfri kortform og langform med *-de* i infinitiv blir delte i to grupper:

a) Dei som har rotvokalen *-a-* får framleis jamstilling *(bla/blade, gla/glade, la/lade, ska/skade, spa/spade, sva/svade, va/vade).*

b) I dei andre blir langforma redusert til sideform. Det gjeld dei følgjande verba: *blø [bløde] - blør [bløder], bre [brede] - brer [breder], flø [fløde] - flør [fløder], fø [føde] - før [føder], gjø [gjøde] - gjør [gjøder], gle [glede] - gler [gleder], glø [gløde] - glør [gløder], grø [grøde] - grør [grøder], kle [klede] - kler [kleder], knø [knøde] - knør [knøder], kvi [kvide] - kvir [kvider], lø [løde] - lør [løder], rå [råde] - rår [råder], ste [stede] - ster [steder], svi [svide] - svir [svider], træ [træde] - trær [træder]*

8) Verb med valfri kortform og langform i infinitiv, og med valfri sterk og svak bøying i somme former:

a) I dei følgjande verba er langforma i infinitiv og svak partisippform redusert til sideform der dei no er jamstilte:

be [bede] - bede [bedd]
by [byde] - bode [bydd]
dra [drage]
la [late]
ta [take]

b) Verba *gli, gni, li, ri, skli, skri, stri, svi, vri* skal gå slik:
gli [glide] - glir [glid] - gleid - glide [glidd]

c) Dei følgjande enkeltverba skal gå slik:
flyge [fly] - flyg [flyr] - flaug - floge
flø - flør - fløde - fløde
fri - frir - fridde - fridd
gi/gje [gjeve] - gir/gjev - gav - gitt/gjeve
ha [have] - har [hev] - hadde - hatt
skru - skrur - skrudde - skrudd
strø [strøye] - stør [strøyer] - strødde [strøydde] - strødd [strøydd]
trer - trer - tredde - tredd
trå - trår - trådde - rådd

NB: Partisippformene på *-dd* i verba under pkt. 8 (og mange andre verb) har parallellformer på *-tt* eller *-dt* i supinum, men dei fører vi ikkje opp her. Desse formene står på programmet for den vidare gjennomgåinga i fagnemnda.

Fagnemndas framlegg til prinsipp for normering av ordtilfanget i nynorsk

1) Nynorsken godtek alle ord som er vanlege i naturleg norsk folkeleg talemål.

2) Følgjande kategoriar av avleidde ord bør unngåast:

a) Avleiingar på *-heit* av perfektum partisipp, av presens partisipp og av adjektiv på *-et/-ut*

b) Avleiingar på *-heit* av adjektiv på *-laus.* I staden bør ein bruka avleiingar med *-løyse.*

c) Avleiingar på *-else* der eit ord på *-(n)ing* har same tyding.

Dei følgjande orda har fagnemnda godteke i nynorsk i 1997 (etter fagnemndas meining i samsvar med dei prinsippa som gjeld no, nedfelte i Venås-tilrådinga frå 1983):

adgang, aktelse, anerkjenne, angå, anløp, anrop, anskaffelse, anslag, anslagsvis, anslå, anspenne, anstrengje, anstøyt, anta, antakeleg, antaste, antyde, anvende, avtrede, barmhjartig, bearbeide, bederva, bedrøve, bedugga, bedyre, befolke, beføle, begåva, begåvelse, behøve, bekrefte, belage, belyse, belære, benåde, bereist, besjele, beskjeden, beskjere, beskytte, beslekta, bestikke, betakke, betenkje, betinge, betingelse, betrakte, bevege, bevegelse, bidra, bilag, deileg, døgenikt, etterretteleg, evinneleg, ferdigheit, forberede, forbindelse, forbrytelse, fordervelse, foreløpig, forferdelse, forgjeves, forgodtbefinnande, forhåpentleg(vis), forhåpning, forlystelse, fornøyeleg, fornøyelse, forskriftsmessig, fortreffeleg, fortrinn, fortsetje, forære, forårsake, følelse, handgemeng, heilagbrøde, hensikt, hukommelse, ifølgje, illebefinnande, innbringande, innskytelse, inntreffe, kjede (verb), *kjedeleg, kjennelse, krets, kretse, løfte* (substantiv), *medfølelse, middelalder, midlertidig, omgjevelse/omgivelse, omkrets, oppbyggjelse, opprinneleg, opprinnelse, oppstandelse, overanstrenge, overbevise, overbevisning, oversetje, rådigheit, salvelse, skikkelse, skjebne, skjebnesvanger, skjøn(n)smessig, skjønn* (adjektiv), *skjønnheit, skjøtte, skuffelse, skussmål, skytshelgen, spisevegring, sporenstreks, strebe, størrelse, uansett, ubehøvla, ubekrefta, ubetinga, utelukke, uttalelse, vanskjøtte, værelse, ømfintleg, øvrigheit*

Rådet får likevel høve til å ta standpunkt til denne lista før ho blir å rekne som godkjend.

Billigsalg på eldre nummer av Språklig Samling

Du kan få kjøpt tidligere utgitte nummer av *Språklig Samling*. Nedafor har vi lista opp en del artikler i bladet fra 1982 fram til i dag. De enkelte numra inneholder mer stoff enn det som er angitt, særlig før 1994 – for de siste fire åra er det meste av stoffet (+ forfatternavn) tatt med. På grunn av problemer med lagringsplass har vi bestemt oss for å redusere prisen drastisk: **Vi selger nå alle nummer for 10 kr. stykket *uansett førpris*.** Sidetallet på hvert nummer står i parentes. Porto kommer i tillegg.

1/2-1982: Tema: Norsk språkråd ti år. Ellers bl.a.: Litteraturpris til Dag Solstad. Enkel-/dobbelskriving av konsonant. (28 s.)
3-1982: Tema: Læreboksspråket. (20 s.)
4-1982: Tema: Språket i Troms og Finnmark. Ellers bl.a.: Talemålsbasert lese- og skriveopplæring. (20 s.)
1-1983: Tema: Språklige rettigheter og plikter. (16 s.)
2-1983: Tema: Ordbøker og terminologi. Ellers bl.a.: Litteraturpris til Erling Pedersen. (24 s.)
3-1983: Bl.a.: Norskfaget. Norm for radikalt bokmål?. Ordforrådet i nynorsk. (16 s.)
4-1983: Tema: Framfor 1984. (20 s.)
1-1984: Tema: Språket i ei edb-tid. (24 s.)
2-1984: Tema: På leit etter normaltalemålet. (20 s.)
3-1984: Tema: Funksjonshemma og språk. (20 s.)
4-1984: Bl.a.: E.H. Jahr om Didrik Arup Seip. Nye ord i norsk. (16 s.)
1-1985: Tema: Språkkonsulenter. (24 s.)
2-1985: Bl.a.: Normering av litterære tekster i leseverk. Språkrådets behandling av norskbøker. Litteraturpris til Einar Økland. (16 s.)
3-1985: Tema: Islandsk språkrøkt og språkdebatt. (24 s.)
4-1985: Tema: Avisspråk. (20 s.)
1-1986: Tema: Minoriteter og norskopplæring. (16 s.)
2-1986: Tema: Navn. Ellers bl.a.: Bøying av ord på *-(n)ing*. (24 s.)
3-1986: Se nedafor!
4-1986: Tema: Rettskriving i Danmark. Ellers bl.a.: Litteraturpris til Karin Sveen. (20 s.)
1-1987: Tema: Oversettelse. (24 s.)
2-1987: Bl.a.: Talemålsbasert lese- og skriveopplæring. (12 s.)
3-1987: Bl.a.: Nynorsk som bynorsk? Hvor går bymåla? Normer for norsk som andrespråk. (24 s.)
4-1987: Tema: Internasjonale hjelpespråk. Ellers bl.a.: Litteraturpris til Ingvar Ambjørnsen. Dansketidas positive betydning for norsk språksituasjon. (20 s.)
1-1988: Tema: Språk og dialekt i NRK. (20 s.)
2-1988: Bl.a.: Historia til bladet «Språklig Samling». Norsk rikskringkasting. Regler for normering av tekster i leseverk m.m. (16 s.)
3-1988: Radikalt bokmål og dialekt. Intervju med Rolf Theil Endresen. Norsk og dansk. (16 s.)
4-1988: Tema: Rettskriving. (24 s.)
1-1989: Bl.a.: Samnorskhistorie. Rettskrivingsvedtaket av 1981. Litteraturpris til Mari Osmundsen. G. Wiggen om norskfaget. (24 s.)
2-1989: Bl.a.: Intervju med Rakel Seweriin. «Udanna østnorsk». (16 s.)
3-1989: Tema: Skole og språk. (16 s.)
4-1989/1-1990: Bl.a.: «Språklig Samling» for 30 år sia. Litteraturpris til Arvid Hanssen. Historia til Språklig Samlings litteraturpris. Engelsk i norsk. Samformer og stil i offentlig administrasjonsspråk. (32 s.)
2-1990: Bl.a.: R.T. Endresens forslag til samnorsknormal. Kommentarer til utfall mot radikal nynorsk i pensumbøker i forprøvene i fonetikk og lingvistikk. (24 s.)
3/4-1990: Bl.a.: Engelsk i norsk. Radikal nynorsk. Samnorskdebatt. Målreising på norskdomsgrunn eller dialektgrunn? (32 s.)
1/2-1991: Bl.a.: Litteraturpris til Kim Småge. Dialektutviklinga. Ordforrådet i nynorsk. Språkrådets behandling av norskbok. Samnorsk-debatt. (40 s.)
3/4-1991: Bl.a.: Samnorsk-debatt. Nasjon og språk. (28 s.)
1-1992: Bl.a.: Nasjon og språk. Litteraturpris til Jon Michelet. (24 s.)
2/3/4-1992: Bl.a.: Diskusjonsopplegg for nytt prinsipprogram for LSS. Skandinavisk språkhistorie (lang artikkel av L. Vikør). Termen «konservativt bokmål» legalisert i lærebøker. (32 s.)
1-1993: Tema: Språkpolitikk i EF. Ellers bl.a.: Grammatisk kjønn i nynorsk. (24 s.)
2-1993: Tema: Ord på data (Dokumentasjonsprosjektet ved Universitetet i Oslo). Ellers bl.a.: Fremmendspråk i forskning og høgere utdanning. (28 s.)
3-1993: Bl.a.: Norge i 1993 - en sosiolingvistisk oversikt. Språket til Eilert Sundt. Nazirettskrivinga og samnorsk. Ordforrådet i nynorsk. (24 s.)
4-1993: Bl.a.: Fagnemnda i Språkrådet avviser reformforslag fra Språklig samling. norskspråklige læremiddel i høgere utdanning. Jan Prahl – ein norrøn målstrevar.

1-1994 (20 s.)
Språklig samlings litteraturpris 1993 til Per Petterson
Geirr Wiggen: Språklig samlings litteraturpris
Helge Sandøy: Tradisjon og brot i nynorsk ordtilfang

2-1994 (16 s.)
Tema: Talemål i forandring
Vigdis Thoengen: Hallingmål eller bokmål?
Ellen Skolseg: «Egentlig så ha'kke vi no'n spessiel dialekt»
Arne Torp: Skarre-r eller retrofleksar: Kven vinn?
Eric Papazian: «Skal det være noe vindus-skitt?»

3/4 -1994 (32 s.)
Språklig samlings litteraturpris 1994 til Ketil Gjessing
*Helge Sandøy:*Rettskrivingsarkitekturen
*Geirr Wiggen:*Fou-arbeid og Norsk språkråd
*Svein Lie:*Perfektum partisipp i nynorsk — unødig komplisert?
*Helge Gundersen:*Å fallby sine varer på undervisitetet
Helge Gundersen:«Feil» og «feil»
*Arne Torp:*Språk og dialekter i verden og Europa — og i Aftenposten
*Einar Sørlie:*Nynorsk riksmål

Olav Momrak Haugann:«Nynorsken skal leve vidare i bokmålet»
Aanje Gautrekstad:»Og når han kveder Noriges heder»
*Pål Styrk Hansen:*Falskt flagg
*Arne Torp:*Forlaga driv språkpolitikk
*Kari Hyldmo Størdal:*Er det risikabelt å bruke sideformer til eksamen i norsk?

1-1995 (16 s.)
Tema: Knud Knudsen

2-1995 (16 s.)
Arne Torp: Om ordtilfanget i nynorsk
Ingar Arnøy: Svar til Arne Torp
Arne Torp: Svar til Ingar Arnøy frå ein statsløna målblandar forskar
Astri Jortveit Horn: «Mi æ stolte a dialekten våres»
Arne Torp: Salg's Innspurt hos Drammen's Hytta med Gammel Ost og Krum Kaga

3-1995 (16 s.)
Ivar Grotnæss: Rakel Seweriin er død
Simen Simensen: Noe om språket hos Olav Duun
Terje Larsen: Sem eller Semb? Golå eller Gålå? Høyfot, Høyføt, Høyføtt eller Høifødt? Lov om stadnamn i praksis
Ruth Horak: Dialektenes stilling i Østerrike
Elsa Kristiansen: Drammensernes holdninger til eget talemål

4-1995 (12 s.)
Språklig samlings litteraturpris 1995 til Øystein Sunde!
Pål Styrk Hansen: På tomannshand med Øystein Sunde
Pål Styrk Hansen: Kven eig nynorsken?
Helge Sandøy: «fremme samarbeid ... som ... fører målformene nærmere sammen»
Lars S. Vikør: Nynorsk dommedagsvisjon

1-1996 (16 s.)
*Geirr Wiggen:*Takk for meg
Eric Papazian: «Æ» — en stygg bokstav?
Arne Torp: Hvorfor stinker æ-en?
Tormod Ropeid: Strategi på nynorsk
Jostein Krokvik: Lars S. Vikørs visjonar
Arne Torp: Hva er Landslaget for språklig samling?

2-1996 (12 s.)
Trude Hoel; Valfridom i skriftnormalane – i prinsipp og i praksis
Vibeke Lauritsen: Talreforma av 1951 – suksess eller fiasko?
Vibeke Lauritsen: Snakkar dei dansk i Kristiansand?
Kjell Ivar Vannebo: Riksmålsordboken i illustrert utgave

3-1996 (16 s.)
Tema: «Private» språknormaler
Einar Sørlie: Nynorsk riksmål
Rolf Theil Endresen: Bokmelding – Nynorsk riksmål
Samlenormalen 30 år

4-1996 (20 s.)
Arne Torp: Ivar Aasen, nynorsken og eg
Oddmund Løkensgard Hoel: For Noreg og Ivar Aasen – i 1996
Harald Støren: Språkstrid anno 1996
Arne Torp: Edruelig riksmålsbok om skrivemåten av engelske lånord
Lars S. Vikør: Trøndersk målreformisme

1-1997 (16 s.)
Språklig samlings litteraturpris 1996 til Tron Øgrim
Liv Osnes Dalbakken: Den «sjedelige» kj-lyden
Arne Torp: Fengslende sjølbiografi av interessant kulturper sonlighet
*Kristian Prestgard:*Norsk sprog i Amerika

2-1997 (16 s.)
Ivar Grotnæss: Magne Aksnes 70 år
Pål Styrk Hansen: Veiskille eller tankekors?
Jan Terje Faarlund: Nynorskens problem - nynorskens skuld?
Arne Torp: Hva skjer med bokmålet?
Helge Gundersen: Rettskriving i elevtekster
Arne Torp: Garpegenitiv
Tormod Ropeid: «Nymellomnorsk»

3-1997 (20 s.)
Arne Torp: Tankar etter ei sommarlig skypumpe
Frode Korslund: KJ-lyden
Inger Foss Aaserud: Haldningar til talemål på Aust- og Vestlandet
Kristina Karlgård: "Oss tållå oppdaleng - og oss æ stolt tå dæ"
Kjetil Jensen: Språkendring i Fauske

****

Praktisk rettleiing om språkbruk
Nr. 3-1986 var en «blad-versjon» av heftet *Å skrive radikalt bokmål*. Dette heftet selger vi for 20 kr.– svært nyttig f.eks. for skoleelever eller andre som er interessert å å utnytte litt av den valgfriheta som faktisk fins på bokmål, men som få (dessverre) kjenner til eller våger å utnytte.

Fin fagbok til spottpris
Vi har også liggende en god del eksemplarer av boka *Språklig samling på norsk folkemåls grunn*. Denne boka, som kom ut på Novus forlag i 1979, inneholder en rekke interessante artikler. Alt sammen er stoff som har stått i bladet fram til og med årgang 1978. Stoffet i boka er ordna i tematiske kapitler:

A. Språkhistorie
B. Talemålet
C. Normering, skriftproblem, språkpolitikk
D. Språkminoritetar og granneland

Blant bidragsyterne i boka finner vi kjente fagfolk som Dag Gundersen, Alf Hellevik, Ernst Håkon Jahr, Einar Lundeby, Lars S. Vikør, Finn-Erik Vinje, Geirr Wiggen; dessuten forfattere som Kåre Holt og Einar Økland osv.

Boka er på hele 273 sider og har en optimistisk grønnfarge på omslaget. Det er stor synd og skam at vi har eksemplarer igjen av denne boka – den burde vært revet bort for lenge sia! Og for at det skal skje nå, tilbyr vi den **for bare 25 kroner.**

Bestill fra *Landslaget for språklig samling,* postboks 636 Sentrum, 0106 OSLO.

Ernst Håkon Jahr
Pyllikveien 63
3100 KVALØYSLETTA

C
BLAD

Returadresse:
SPRÅKLIG SAMLING
Postboks 636 Sentrum, 0106 OSLO

Innhold

Redaksjonelt 2
Pål Styrk Hansen: Litteraturprisen 1997 til Magnar Mikkelsen 3
Geirr Wiggen: Internasjonaliseringa i vår tid: Språklige og språksosiologiske følger i det norske språksamfunnet 5

Bokmeldinger:
Kjell Ivar Vannebo: Språknormer i Norge 23
Lars S. Vikør: Ny bok om norske dialektar 25

Norsk språkråd:
Fagnemndas foreløpige framlegg til rettskrivingsendringer i bokmål 1996-97 (v/*Lars S. Vikør*) 26
Fagnemndas framlegg til rettskrivingsendringar i nynorsk 1997 og januar 1998 (v/*Lars S. Vikør*) 28
Eldre nummer av Språklig Samling 30

Gaver til LSS i 1997:

Mange Aksnes, Strandebarm	125
Erling Langleite, München	75
Einar Lundeby, Asker	50
Olav Nesse, Heidal	20
Karl Skeidsvoll, Åndalsnes	25
Hartvig Sætra, Storslett	75
Lars Sødal, Lørenskog	125
Geirr Wiggen, Oslo	500

LSS takker hjertelig!

Hegland Trykkeri A.s - Flekkefjord